

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра банківської справи

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

(підпис)
“ ____ ” _____ 20 ____ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за освітньою програмою «Міжнародний банківський бізнес»
на тему: «Управління банківською ліквідністю»

Виконавець:

студентка 43 групи факультету
фінансів та банківської справи
Антонюк Анастасія Сергіївна

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент
Гаркуша Юлія Олександрівна

/підпис/

Одеса 2024

АНОТАЦІЯ

Антонюк А.С. «Управління банківською ліквідністю»
Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
за освітньою програмою «Міжнародний банківський бізнес»
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2024 рік

У роботі розглянуто теоретичні основи управління банківською ліквідністю. Досліджено правове забезпечення процесу управління банківською ліквідністю. Проаналізовано стан та динаміку ліквідності банківської системи та окремо банків з державною часткою. Досліджено характерні ознаки застосування монетарних інструментів регулювання ліквідності банківської системи. Вивчено зарубіжний досвід управління банківською ліквідністю. Запропоновані шляхи удосконалення механізму управління банківської ліквідності.

Ключові слова: ліквідність, ліквідність банків, чиста ліквідна позиція, інструменти монетарної політики, депозитні сертифікати.

ANNOTATION

Antoniuk A.S. «Bank liquidity management »
Qualifying work on obtaining a bachelor's degree in the specialty
«072 Finance, Banking and Insurance»
for the educational program «International banking business»
Odessa National Economic University
Odessa, 2024

The paper examines the theoretical foundations of bank liquidity management. The legal support of the bank liquidity management process has been studied. The state and dynamics of the liquidity of the banking system and separately of banks with a state share were analyzed. The characteristic features of the use of monetary tools for regulating the liquidity of the banking system have been studied. The foreign experience of bank liquidity management was studied. Suggested ways to improve the bank liquidity management mechanism.

Key words: liquidity, liquidity of banks, net liquid position, instruments of monetary policy, certificates of deposit

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ	6
БАНКІВСЬКОЮ ЛІКВІДНІСТЮ	
1.1. Економічний зміст та сутність банківської ліквідності	6
1.2. Методи управління банківською ліквідністю	13
1.3. Правове забезпечення управління банківською ліквідністю	20
Висновок до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА СТАНУ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	28
2.1. Аналіз ліквідності банківської системи України	28
2.2. Оцінка стану ліквідності банків з державною часткою	37
2.3. Характеристика монетарних інструментів регулювання банківської ліквідності	43
Висновок до розділу 2	51
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКОЮ ЛІКВІДНІСТЮ	53
3.1. Напрямки удосконалення управління банківською ліквідністю	53
3.2. Зарубіжний досвід управління банківською ліквідністю	63
Висновок до розділу 3	69
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75
ДОДАТКИ	82

ВСТУП

Актуальність. Важливою складовою фінансової стійкості та фінансовій безпеці банківської системи є забезпечення ліквідності. Управління банківською ліквідністю здійснюється на макро- та на мікрорівнях. Банки зобов'язані дотримуватися оптимальних значень пруденційних нормативів, встановлених Національним банком України (НБУ) в контексті банківського нагляду та макропруденційного регулювання. Встановлені нормативи ліквідності відповідають міжнародним стандартам регулювання та європейському досвіду. На сьогодні банківська система перенасичена ліквідністю, тож виникає питання ефективного розміщення сформованих коштів, що підтверджує актуальність дослідження.

Дослідження різноманітних аспектів регулювання ліквідності банків становить значний теоретичний та практичний інтерес, методам управління банківською ліквідністю присвячено досить значна кількість досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців, а саме: В.В. Коваленко, І.П. Косарева, Д.О. Крамська, О.О. Прутська, В.Ю. Візнюк, Н.В. Тарасевич, Р.А. Герасименко, Ж.М. Довгань, Л.Д. Павленко, А.П. Ткаченко.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження та удосконалення теоретичних та методичних основ процесу управління банківською ліквідністю.

Відповідно до мети кваліфікаційної роботи були сформовані такі *завдання*:

- визначити економічний зміст та сутність банківської ліквідності;
- дослідити методи управління банківською ліквідністю;
- опрацювати правове забезпечення управління банківською ліквідністю;
- провести оцінку стану ліквідності банківської системи України;
- проаналізувати стан ліквідності банків з державною часткою;

- охарактеризувати монетарні інструменти регулювання банківської ліквідності;
- вивчити зарубіжний досвід управління банківською ліквідністю дослідити;
- запропонувати шляхи удосконалення процесу управління банківською ліквідністю.

Об'єктом дослідження є процес управління банківської ліквідності.

Предметом дослідження є теоретико-методичні основи управління банківської ліквідності.

Методологія дослідження. У кваліфікаційній роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, а саме: метод наукових абстракцій, методи аналізу та синтезу, метод порівняння, табличний метод, індукції та дедукції, метод коефіцієнтів та методи графічного зображення, статистичні методи.

Інформаційною базою дослідження є: нормативно-правові акти України та інших країн, постанови та інструкції Національного банку України, наукові публікації українських та зарубіжних вчених, матеріали наукових конференцій та аналітичні матеріали відповідних державних органів, Міжнародного валютного фонду, Національного банку Польщі.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКОЮ ЛІКВІДНІСТЮ

1.1. Економічний зміст та сутність банківської ліквідності

Забезпечення стабільної та ефективної діяльності банку передбачає формування дієвого механізму управління ліквідністю банку, що є базовою умовою безперебійного та якісного обслуговування споживачів фінансових послуг в умовах конкурентного середовища, зважаючи на фактори нестабільності та невизначеності. Ефективне управління ліквідністю банків включає процес розподілу ресурсів та виділення чинників впливу на стан ліквідності банку [1, с. 7].

Банківську ліквідність слід розглядати комплексно, розуміючи її як багаторівневу систему понять. На макрорівні розглядають поняття «ліквідність банківської системи», що залежить від ліквідності центрального банку та банківських установ. У процесі дослідження ліквідності банку виділяють поняття «ліквідність банківської системи», «ліквідність банку», «ліквідність активів», «ліквідність пасивів», «ліквідність балансу».

Відповідно до вітчизняного законодавства ліквідність банку слід розуміти як «здатність його забезпечити своєчасне виконання грошових зобов'язань, яка визначається збалансованістю між строками і сумами погашення розміщених активів та строками і сумами виконання зобов'язань банку, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів (кредитування тощо)» [2].

На думку вітчизняних науковців І.П. Косаревої та Д.О. Крамської ліквідність банку – це «здатність забезпечувати своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань»...також науковці у процесі визначення даної категорії зазначають умови досягнення достатнього рівня ліквідності, а саме «збалансованість між строками та сумами погашення розміщених активів і

строками та сумами зобов'язань, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів» [3, с. 101].

Колектив акторів у складі О.О. Прутської та В.Ю. Візніук вважають, що дану категорію слід розглядати як «здатність своєчасно виконувати свої зобов'язання за умови забезпечення можливості продовжувати свою діяльність» [4, с. 846]. Також науковці уточнюють, що фактично це «сума грошових коштів, які можна у короткий термін акумулювати з різних джерел, що є запорукою виконання зобов'язань» [4, с. 846].

У наукових працях вчених Я.С. Дроботі, О.О. Дорошенко, А.С. Яременко ліквідність банку пропонується розглядати як «ієрархічну ланку забезпечення ліквідності банківської системи, яка досягається шляхом забезпечення балансу на основі збалансування активів і пасивів за їх ліквідністю з метою ефективної безперебійної роботи банку та задоволення потреб клієнтів» [5]. Слід додати, що науковці виділяють ліквідність окремого банку як елемент ліквідності банківської системи в цілому.

Сутність поняття банківської ліквідності також розкривається в дослідженнях науковців О.Ф. Андросової та Д.С. Пекарської, а саме як «здатність банку своєчасно та в повному обсязі виконувати свої грошові зобов'язання перед клієнтами» [6, с. 141]. Також вчені підкреслюють важливість ліквідності у забезпеченні фінансової стабільності банку та можливості його виконувати свої функції.

Відповідно до визначення О.М. Христофорової та М.Т. Мінасян ліквідність банку слід розуміти як комплексний показник легкості реалізації, перетворення ціннісної форми активів в грошову» [7, с. 111]. Також вчені у своєму визначенні акцентують увагу на важливості збалансування активів та пасивів балансу банку та відповідності строків залучення та розміщення коштів.

Вітчизняний науковець Н.В. Тарасевич у власних дослідженнях звертає увагу на важливості достатнього обсягу високоліквідних активів для забезпечення ліквідності банку, а саме «здатність банку виконувати свої

зобов'язання, маючи для цього достатню кількість готівкових коштів та коштів на рахунках» [8, с. 158].

Проведений аналіз наукових праць дає можливість стверджувати про формування принаймні трьох підходів до визначення поняття «банківська ліквідність», зокрема:

- як здатність банку своєчасно та в повному обсязі виконувати власні зобов'язання;
- як співвідношення активів та пасивів або зобов'язань банків та засобів, якими можна їх виконати;
- як здатність перетворення активів у платіжні засоби, якими можна виконати свої зобов'язання [9, с. 77; 10, с. 38].

Ліквідність балансу банку вважається статистичною оцінкою ліквідності банку та демонструє можливість банківської установи забезпечити виконання зобов'язань на певну дату за рахунок наявних ресурсів. Тобто порівнюється власні кошти, залучені та портфель активів. Також оцінюється строки повернення зобов'язань та погашення кредитів [8, с. 159]. Баланс банку можна вважати ліквідним за умови забезпечення можливості в короткий термін реалізувати ресурси з метою термінових виплат за пасивами, на що впливає відповідність строків залучення коштів та їх розміщення.

Ліквідність активів передбачає можливість перетворитися їх на гроші в результаті реалізації їх чи погашення зобов'язань позичальником, на що впливає рівень розвитку фінансового ринку [8, с. 159; 11, с. 99].

Ліквідність пасивів, до яких в тому числі відносяться залишки на поточних рахунках постійних клієнтів банку, визначається їх чутливістю до зміни відсоткових ставок на ринку. Рівень банківської ліквідності в цілому зростає за умови відсутності різких коливань обсягів залучених ресурсів [12]. Слід додати, що пасиви банку можна відносити до ліквідних, якщо банківська установа може залучити кредит за відсотком, аналогічний ціні одержання позики банками-конкурентами.

Ліквідність банківської системи у наукових працях трактується як «постійна спроможність банківської системи своєчасно забезпечувати виконання власних зобов'язань перед вкладниками, кредиторами та засновниками банківської установи, а також можливість залучати кошти у вигляді вкладів, здійснювати інвестиційно-кредитні діяльність, забезпечувати організацію розрахунків і обслуговування платіжного обороту підприємств і організацій [11; 12 с. 276].

Взаємозв'язок категорій «ліквідність банківської системи», «ліквідність банку», «ліквідність активів», ліквідність «пасивів», «ліквідність балансу» зображено на рис. 1.1.

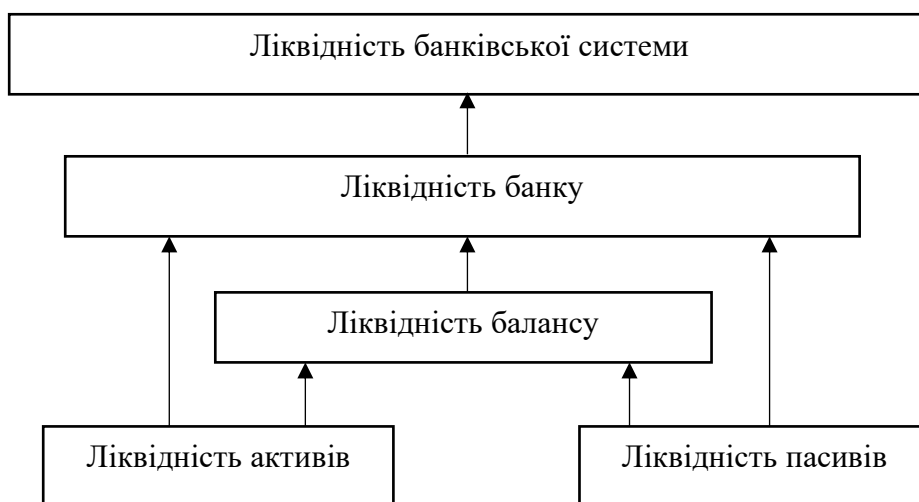

Рис. 1.1 Взаємозв'язок категорій «ліквідність банківської системи», «ліквідність банку», «ліквідність активів», ліквідність «пасивів», «ліквідність балансу»

Джерело: систематизоване автором за матеріалами [8, с. 159; 12]

Концепція фінансового аналізу передбачає два підходи до оцінки банківської ліквідності, яку можна трактувати як «запас» і як «потік». Ліквідність банку як «запас» демонструє стан ліквідності на конкретну дату та можливість відповідати за власними поточними зобов'язаннями, особливо за депозитами на вимогу. Аналіз ліквідності як «запас» тісно пов'язана з поняттям «ліквідність балансу банку», має статичний рівень оцінки та

застосовується у процесі розроблення стратегії банку щодо досягнення заданого рівня ліквідності.

Характеристика функціонування банку передбачає в тому числі аналіз руху активів, їх постійним вкладенням, вилученням, тобто потоком кредитованих коштів, а тому і ліквідність банку слід визначати, враховуючи цей потік [8, с. 159]. Оцінка ліквідності як потоку є складним процесом, адже враховує ризики активних операцій, не зводиться тільки до аналізу балансу та передбачає її характеристики на відповідний період або на перспективу, враховуючи можливість трансформації активів з нижчим ступенем ліквідності у більш ліквідні та притік додаткових ресурсів, зокрема залучення позик. Це зумовлює необхідність аналізу прогнозу, тобто перспективну ліквідність та дозволяє оцінити ефективність діяльності банку.

Отже, на основі проведеного дослідження, враховуючи принцип оцінки ліквідності банку як «запас» і як «потік» пропонуємо розуміти сутність даного поняття як потенційну спроможність банку виконати власні зобов'язання, рівень досяжності якої залежить від показників ефективності розміщення залучених фінансових ресурсів.

На показники ліквідності окремого банку, а також на ліквідність банківської системи в цілому впливають сукупність факторів, визначення яких є важливим для ефективної діяльності. У переважній більшості досліджень за даним напрямом фактори впливу на ліквідність банку поділяють на зовнішні та внутрішні. Однак, більш цікавими є підходи, в контексті яких окреслюють окремі підгрупи чинників впливу, що дозволяє більш ефективно зреагувати на них у процесі управління ліквідністю банку. Класифікація факторів впливу на ліквідність банку зображено на рис. 1.2.

Внутрішні фактори і сила їх дії залежать від самого банку, від його конкурентних позицій на ринку фінансовому ринку, від рівня менеджменту і маркетингу. Також відчутний вплив на ліквідність банку здійснює ефективність кредитної та депозитної політик банку, що визначає якісні

характеристики його активів і пасивів, відповідність строків залучення та розміщення фінансових ресурсів.

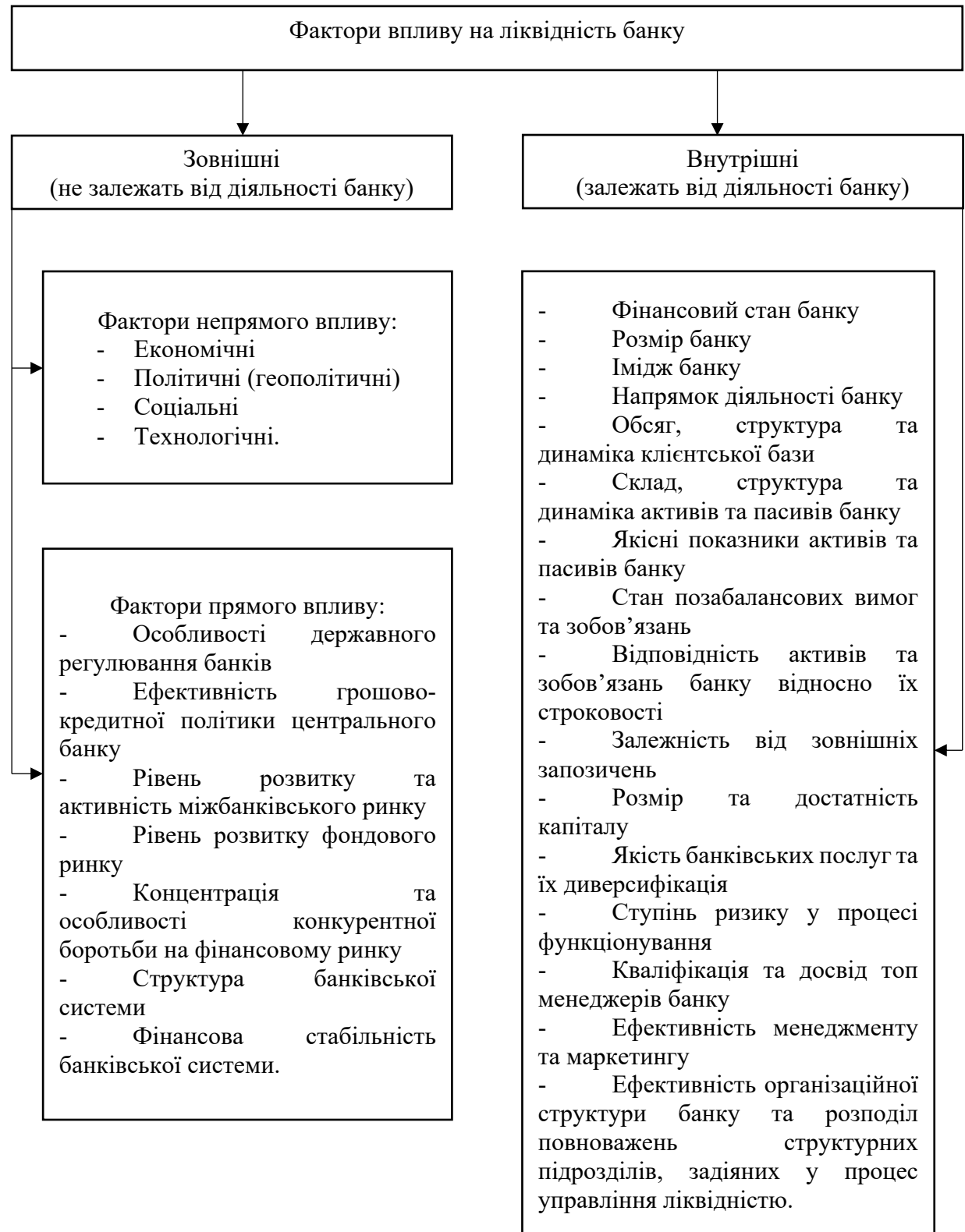

Рис. 1.2 Класифікація факторів впливу на ліквідність банку

Джерело: систематизоване автором за матеріалами [12; 14]

Важливою передумовою фінансової стабільності та ліквідності банку є достатність його власного капіталу, що виконує функції амортизатора в період виникнення ризиків, що призводять до зменшення коштів на депозитних рахунках банку.

На зовнішні фактори банківські установи вплинути не можуть. Зокрема не можливо в повній мірі спланувати виникнення соціально-політичних чи геополітичних ризиків, що призводять до нестабільності та невизначеності. Визначальним чинником також є загальний стан і розвиток економіки, її макроекономічних показників, зокрема: темпу росту ВВП, рівня інфляції, валютного курсу, стану платіжного балансу, відношення дефіциту бюджету до ВВП, рівень розвитку фондового ринку тощо. Кризові процеси в економіці країни провокують дефіцит пропозиції грошей та зменшення обсягів депозитів на банківських рахунках. У період нестабільних економічних умов порушуються графіки обслуговування кредитів, виникає потреба у їх пролонгації, що впливає на рівень ліквідності банку. Необхідним у процесі управління ліквідністю є врахування особливостей економічного розвитку регіонів, адже різниця у економічному стані зумовлює необхідність прогнозувати залежно від територіального розташування банку.

До зовнішніх факторів впливу відноситься можливість банку залучити кошти на міжбанківському ринку та у вигляді кредитів рефінансування центрального банку [15, с. 439; 16, с. 45].

Важливим фактором впливу на показники ліквідності банку є особливості їх регулювання та нагляду з боку держави. Адже Уряд країни та національний регулятор повинні сформувати такі механізми регулювання ліквідності банку, які дозволять найбільш ефективно трансформувати акумульовані ресурси банківської системою та забезпечать захист прав та інтересів вкладників.

Отже, банківська ліквідність є важливою складовою фінансової стійкості банку, а врахування факторів впливу дозволить підвищити рівень ефективності його фінансового менеджменту.

1.2. Методи управління банківською ліквідністю

У процесі управління банком постійно виникають протиріччя між такими цілями як прибутковість, надійність, ліквідність, адже досягти одночасно заданих орієнтирів досить складно, принаймні у короткостроковий період. Банк може стати неплатоспроможним у результаті зменшення капіталів, унаслідок збитковості кредитно-інвестиційного портфеля. Або ж не зважаючи на високий прибуток, в умовах зниження рівня ліквідності, не зможе відповідати за власними зобов'язаннями щодо депозитів [15, с. 38]. Тож управління банківською ліквідністю є важливим фактором забезпечення фінансової стабільності банку.

Сутністю процесу управління банківською ліквідністю є гнучке поєднання несумісних вимог: максимальний прибуток та дотримання норм ліквідності.

У наукових працях на сьогодні виділяється декілька підходів до управління банківською ліквідністю (процесний, системний). Відповідно до процесного підходу управління трактується як формалізований процес розподілений на певні етапи, в ході якого застосовується певний набір інструментів для виявлення факторів впливу. Також розраховується ліквідна позиція та використовуються методи впливу на показники ліквідності банку з подальшим контролем.

Системний підхід слід розуміти як спрямовану діяльність, що передбачає взаємодію структурних елементів банку, з метою отримання максимального ефекту синергії у процесі досягнення головних цілей управління банківською ліквідністю [17, с. 47].

Процес управління ліквідністю банків є досить складним та має окремі етапи. Вітчизняні банки формують систему управління ризиком ліквідності на ґрунті таких рівнів як стратегічний, тактичний та оперативний.

Стратегічний рівень передбачає розроблення фінансового плану на поточний рік щодо структури депозитного портфеля та дохідності активів. Тактичний – реалізується шляхом оцінки поточного стану ліквідності, структури та динаміки активів та пасивів, стану фінансового ринку тощо. За даний напрямок роботи відповідає Комітет з управління активами та пасивами. Щоденне управління ризиками ліквідності проводиться в процесі оперативного менеджменту, шляхом визначення достатності ліквідних коштів, обрання оптимальних джерел їх формування [18, с. 841]. Етапи управління банківською ліквідністю зображені на рис. А.1 (Додаток А).

До основних методів оцінки банківської ліквідності, які дають уявлення про обсяг необхідних ліквідних коштів у певний момент часу відносяться:

1. Коефіцієнтний метод:

а) нормативний метод:

- коефіцієнт покриття ліквідності за всіма валютами (LCR_{вв});
- коефіцієнт покриття ліквідності за іноземними валютами (LCR_{ів});
- коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR).

б) показники ліквідності (показники концентрації та якості активів і зобов'язань, структури та стабільності залучених ресурсів).

2. ГЕП аналіз:

а) простий ГЕП (показники розривів ліквідності активів і зобов'язань у розрізі валют та строків);

б) кумулятивний ГЕП

3. Оцінка ліквідності на основі грошових потоків (враховуючи такі чинники як трендові, циклічні, структурні, сезонні).

4. Стрес-тестування ліквідності.

5. VaR-методологія та сценарне моделювання [19].

Ефективність управління залежить від вдало обраних методів залежно від особливостей макроекономічних умов функціонування банку, рівня розвитку фондового ринку, стану конкуренції, регулювання з боку держави, стратегічних цілей та задач, розміру банку, особливостей діяльності тощо.

Окрім нормативного методу, який базується на дотриманні банком встановлених національним регулятором відповідних нормативів банк може використовувати і інші методи управління ліквідністю. До таких методів управління ліквідності на рівні банку можна віднести метод фондового пулу, метод конверсії фондів, метод статистичних випробувань, метод загального фонду коштів, метод оцінки ліквідності за грошовим потоком, метод коефіцієнтів, метод кореляційно-регресійного аналізу, імітаційна модель прогнозування, GAP-аналіз, стрес-тестування, метод оцінки величини відтоку зобов'язань, метод трансформаційного ціноутворення, використання логічної регресії, експертний метод та ін. [20, с. 42].

Банківські установи у процесі функціонування активно співпрацюють один з одним на міжбанківському ринку, де залучають у разі потреби додаткові ліквідні кошти. Також банки взаємодіють з центральним банком, зокрема з приводу купівлі-продажу іноземної валюти, боргових цінних паперів. Також центральний банк надає кредити рефінансування банкам для покриття потреб у короткостроковій ліквідності та абсорбує її надлишок за рахунок депозитів «овернайт» та депозитних сертифікатів.

Ліквідність банківської системи оцінюється відповідно до залишків на кореспондентських рахунках, відкритих депозитними корпораціями у центральному банку, до яких відносяться обов'язкові та вільні резерви банків.

Попит на ліквідність банківської системи розраховується за формулою:

$$\text{ЛБС} = \text{Ор} + \text{Вр} = \text{Кр}, \quad (1.1)$$

де ЛБС – ліквідність банківської системи

Ор – обов'язкові резервні вимоги банків

Вр – вільні резерви (ліквідність) банків

Кр – кошти на кореспондентських рахунках банків у центральному банку

Нестача або надлишок ліквідності розраховується шляхом визначення різниці між залишками коштів на кореспондентських рахунках депозитних корпорацій, відкритих у національному банку і сумою обов'язкових резервів.

У балансі центрального банку відображається стійка тенденція структурної позиції ліквідності банківської системи до профіциту чи дефіциту.

Відповідно до іншого підходу ліквідність банківської системи оцінюється за статтями балансу центрального банку, що відображають операції з регулювання ліквідності (за активами). В даному випадку ліквідність банківської системи слід розуміти як процес чи можливість перетворити активи на засоби для виконання власних зобов'язань.

Також виділяється таке поняття як «структурна позиція ліквідності банківського сектора», яка пояснюється як чиста позиція по рахунках надання і вилучення банківської ліквідності у балансі центрального банку (визначається за активами) за мінусом вільних резервів кредитних організацій. У разі, якщо показник структурної ліквідної позиції має позитивне значення його вважають структурним профіцитом ліквідності, від'ємне ж значення – структурним дефіцитом ліквідності [21, с. 346].

Аналіз структурної позиції ліквідності банківської системи відбувається двома способами. Оцінка проводиться шляхом співвідношення попиту та пропозиції грошей через їх автономні фактори. В даному випадку структурну позицію ліквідності банківської системи розуміємо як чисту позицію за автономними факторами ліквідності в балансі центрального банку (за пасивами) в тому числі обов'язкові резерви депозитних корпорацій. За допомогою даного способу оцінюється спроможність банківської системи вчасно та повному обсязі відповідати за своїми зобов'язаннями.

До автономних факторів ліквідності відносяться ті, що провокують зміни статей балансу центрального банку, але не в результаті операцій центрального банку. Зокрема, готівка в обігу, кошти державних та інших установ, кредити отримані центральним банком, обов'язкові резерви. Структурні елементи ліквідності банківської системи за пасивами зображені на рис. 1.3.

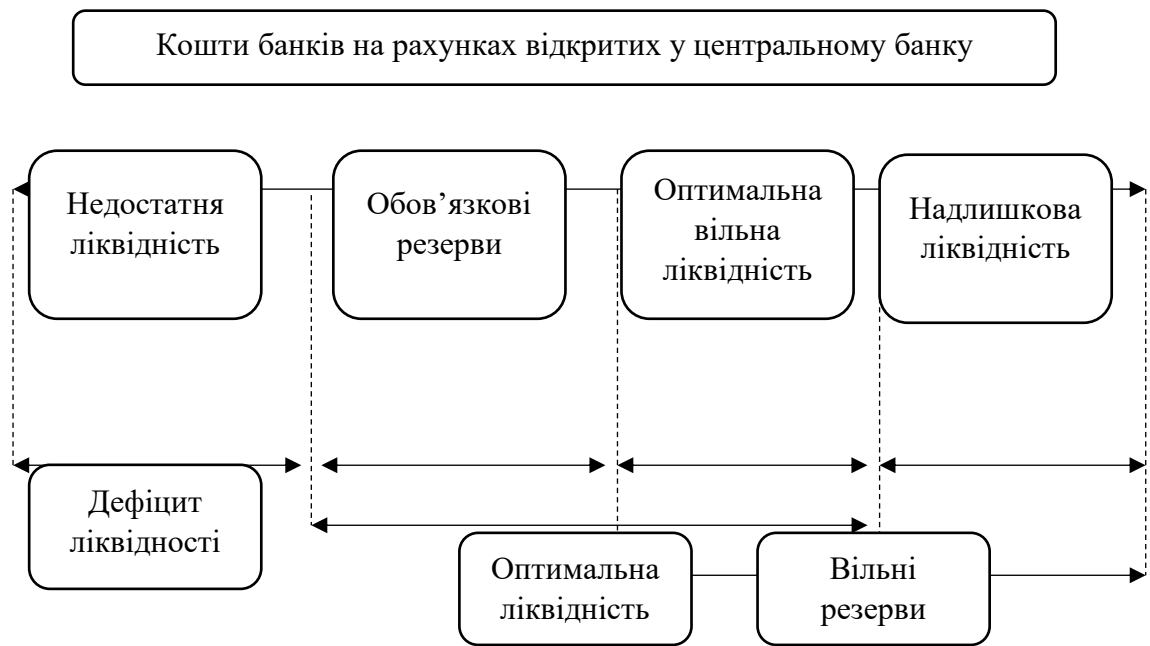

Рис. 1.3 Структура ліквідності банківської системи
(за пасивами центрального банку)

Джерело: систематизоване автором за матеріалами [21, с. 344-347]

Інший підхід передбачає визначення ліквідності банківської системи за статтями балансу центрального банку, на які впливають операції з регулювання ліквідності.

З метою стабільності банківської системи центральні банки мають набір інструментів, за допомогою яких здійснюють вплив на стан ліквідності банківської системи. До таких інструментів відносяться інструмент рефінансування, операції з депозитними сертифікатами, операції з цінними паперами, а також встановлення норми обов'язкових резервів. Це дозволяє національному регулятору в залежності від стану грошового ринку збільшувати обсяг банківської ліквідності або ж, навпаки, абсорбувати її надлишок.

Перелік та характер впливу основних монетарних інструментів центрального банку щодо регулювання ліквідності банківської системи зображено у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Перелік та характер впливу основних монетарних інструментів центрального банку на ліквідності банківської системи

Монетарний інструмент	Спосіб застосування	Характер впливу
Обов'язкові резерви	Зміна норми обов'язкових резервів відповідно до строків залучення, статусу вкладнику, виду валюти, джерела походження вкладу	Підвищення норми обов'язкового резервування дозволить скоротити вільні резерви банків та обмежить можливість надавати кредити, зменшить показник банківського мультиплікатора та пропозицію грошей. Зниження норми спровокує обернено пропорцій реакцію.
Рефінансування	Надання центральним банком кредитів банкам другого рівня на загальних принципах кредитування	Забезпеченні ліквідності банків та стабільності банківської системи за рахунок наданих кредитів
Операції з власними борговими зобов'язаннями	Розміщення в центральному банку коштів банків на умовах платності та повернення	Залучення коштів банків шляхом депозитних сертифікатів та депозитів «овернайт» дозволяє центральному банку зменшити надлишкову ліквідність банківської системи
Операції з державними цінними паперами на відкритому ринку	Купівля-продаж державних цінних паперів (ОВДП)	Купівля центральним банком цінних паперів призведе до зростання обсягів ліквідності банківської системи, продаж – навпаки до її зменшення.

Джерело: систематизоване автором за матеріалами [23 с. 39; 24]

Отже, за даними табл. 1.1 можна стверджувати про наявність достатньої кількості монетарних інструментів у розпорядженні центрального банку для впливу на стан банківської ліквідності. Також національний регулятор встановлює відповідні нормативи ліквідності для всіх банків та зобов'язує їх дотримуватися.

Регулювання банківської ліквідності з боку держави є комплексним і передбачає вплив на мікро- і макрорівнях, що дозволяє підтримати на належному рівні функціонування як окремого банку так і банківської системи загалом (рис. 1.5).

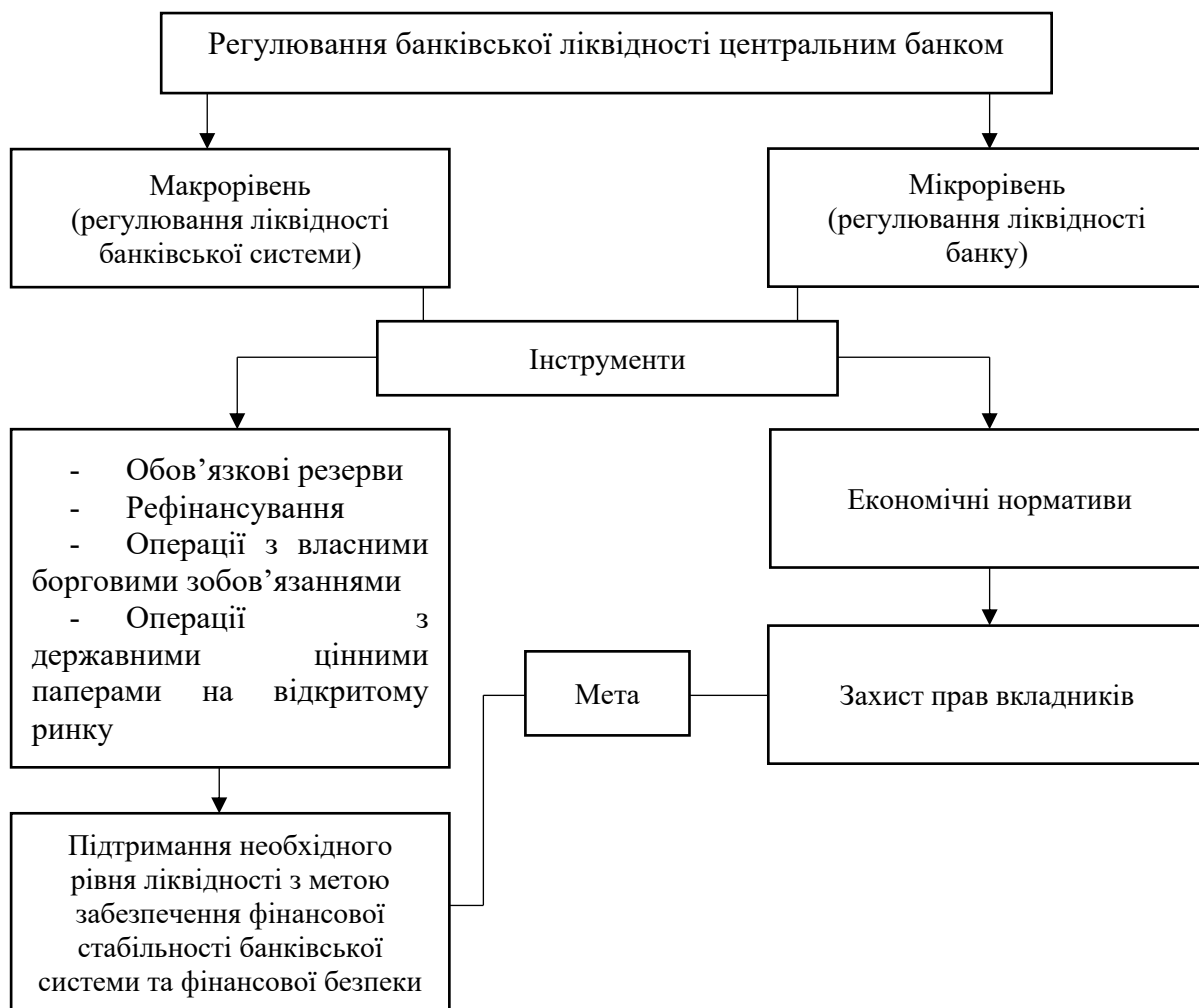

Рис. 1.4 Інструменти регулювання банківської ліквідності
центральним банком

Джерело: систематизоване автором за матеріалами [21, с. 344-347]

Національний банк, виконуючи функцію регулювання банківської системи та грошового ринку, базуючись на міжнародних стандартах, здійснює контроль за адекватністю оцінки та ефективності управління ліквідності банку, виявляє відхилення від встановлених параметрів та здійснює вплив з метою їх усунення, розробляє економічні нормативи, проводить стрес-тестування, визначає неупереджено критерії відповідності для усіх банків у процесі рефінансування, розміщення власних боргових інструментів, операцій на відкритому ринку, що дозволяє підтримувати рівень ліквідності грошового ринку на належному рівні та забезпечувати економічний розвиток держави.

1.3. Правове забезпечення управління банківською ліквідністю

Правове забезпечення управління банківської діяльності включає в себе нормативні акти серед яких наступні:

- Закон України «Про Національний банк України» № 679-XIV від 20.05.1999 р. [25];

- Закон України «Про банки і банківську систему» №2121-III від 07.12.2000 р. [26];

- Положення про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи (постанова Правління НБУ №615 від 17.09.2015 р.) [27];

- Положення про надання Національним банком України стабілізаційних кредитів банкам України (постанова Правління НБУ № 327 від 13.07.2010 р.) [28];

- Положення про екстрену підтримку Національним банком України ліквідності банків (постанова Правління НБУ №411 від 14.12.2016 р.) [29];

- Положення про порядок формування та зберігання обов'язкових резервів банками України та філіями іноземних банків в Україні (постанова Правління НБУ №806 від 11.12.2014 р.) [30];

- Положення про застосування Національним банком України заходів впливу (постанова Правління НБУ №346 від 17.08.2012 р.) [31];

- Про запровадження коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR) (постанова Правління НБУ №13 від 15.08.2018 р.) [32];

- Про запровадження коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR) (постанова Правління НБУ №158 від 24.12.2019 р.) [33];

- Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні (постанова Правління НБУ від 28.8.2021 №368) [34].

У Законі України «Про Національний банк України» у розділі VII присвяченому операціям центрального банку, у ст. 42 зазначено, що національний регулятор для забезпечення виконання покладених на нього функцій має право надавати кредити рефінансування банкам для підтримання їх ліквідності за ставкою не нижчою ставки рефінансування [25].

У ст. 58 «Пруденційні нормативи та буфери капіталу» даного закону говориться, що маючи на меті захист прав вкладників і кредиторів, а також фінансової стабільності національний регулятор запроваджує обов'язкові до виконання пруденційні нормативи, які в тому числі регулюють стан ліквідності банків [25].

Дані норми також прописані у Законі України «Про банки та банківську діяльність». А саме у ст. 35 «Достатність ліквідності» вказується що «банк зобов'язаний протягом усього періоду діяльності підтримувати достатній рівень ліквідності для можливості своєчасно та в повному обсязі виконувати власні зобов'язання». Також у статті вказується, що НБУ має право встановлювати нормативи ліквідності, змінювати їх та визначати рівень достатності [26].

Стандартні інструменти регулювання банківської ліквідності чітко прописані в Положенні про застосування НБУ стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи, до яких відносяться:

- 1) операції з рефінансування (кредити овернайт, кредити рефінансування);
- 2) операції прямого репо;
- 3) операції з власними борговими зобов'язаннями;
- 4) операції з державними облігаціями України.

У положенні описано механізм проведення тендерів рефінансування чи кредитів «овернайт», вимоги до банків, які допускаються до такого виду співпраці з центральним банком, види застави. Пояснення основних елементів механізму рефінансування зображено у рис. 1.5.

Національний регулятор також проводить підтримку ліквідності у разі виникнення непередбачуваних коливань ліквідності за допомогою операцій РЕПО. Термін таких операцій відповідно до законодавства повинен бути не більший, ніж 90 календарних днів.

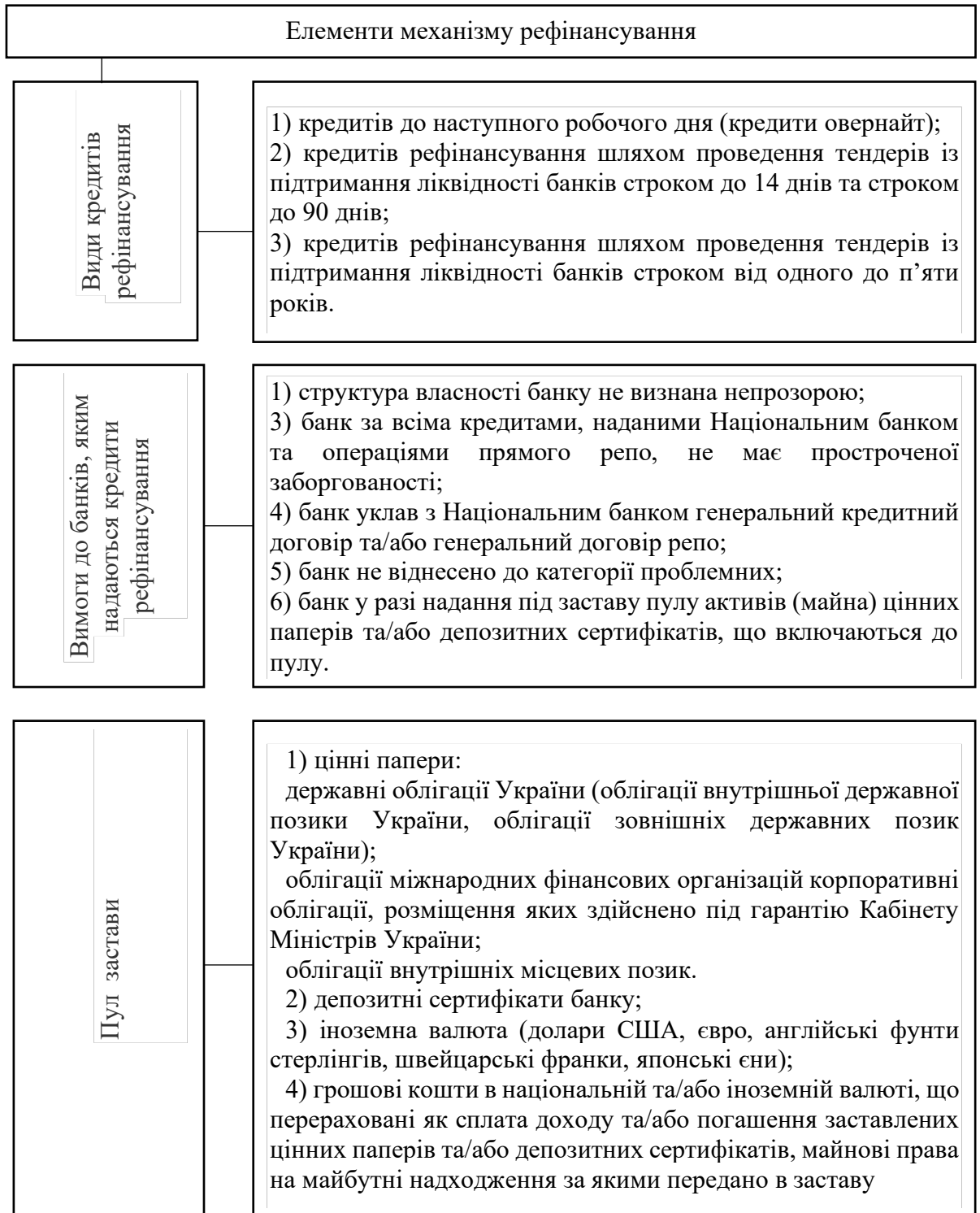

Рис. 1.5 Елементи механізму рефінансування

Джерело: систематизоване автором за матеріалами [26]

Операції РЕПО проводяться з ОВДП, ОВМП, корпоративними облігаціями під гарантію Уряду, міжнародними облігаціями.

Також положення регламентує проведення операцій з депозитними сертифікатами НБУ. розміщення даних боргових зобов'язань регулятор здійснюється шляхом проведення процентного або кількісного тендерів.

У розділі 1 «Загальні положення» пояснюється сутність поняття «депозитний сертифікат», який необхідно розуміти як «монетарний інструмент, що є борговим зобов'язанням НБУ та свідчить про розміщення коштів банків та отримання його вартості та нарахованих відсотків після закінчення відповідного терміну» [26].

Також НБУ у процесі регулювання ліквідності банківської системи може здійснювати операції з цінними паперами. Відповідно до даного положення такими цінними паперами можуть бути державні облігації України, операції з якими центральний банк може здійснювати на організованому ринку капіталів чи поза ним.

Ще одним монетарним інструментом регулювання ліквідності банківської системи є встановлення єдиної для усіх банків норми обов'язкового резервування. Відповідно до вітчизняного законодавства нормою є розмір обов'язкових резервів відносно зобов'язань банків, виражений у процентах. Відповідно до параметрів грошово-кредитного ринку регулятор встановлює норматив обов'язкового резервування, період утримання, об'єкт резервування, обсяг резервів, який повинен на початок кожного операційного дня зберігатися на коррахунку банку тощо [30].

У процесі банківської діяльності виникає ризик ліквідності, що пов'язано з недостатністю надходжень фінансових ресурсів для покриття їх відтоку так як банк не завжди має можливість швидкої трансформації фінансових активів у платіжні засоби. У зв'язку з цим банківські установи повинні на постійній основі здійснювати управління ліквідністю, враховувати обсяги, строковість, статус вкладника.

Національний регулятор, маючи на меті забезпечення стабільності банківської системи і захисту прав споживачів фінансових послуг встановлює пруденційні нормативи, які обов'язкові до виконання:

- коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами ($LCR_{\text{ВВ}}$);
- коефіцієнт покриття ліквідністю за іноземними валютами ($LCR_{\text{ІВ}}$);
- коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR).

Методика розрахунку коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR), яку національний регулятор пояснює у положенні «Про запровадження коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR)» та інструкції «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні» зображена на рис. 1.6.

Рис. 1.6 Методика розрахунку коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR)

Джерело: систематизоване автором за матеріалами [19; 32; 34]

Національний регулятор постійно удосконалює механізм пруденційного регулювання банківської діяльності, впроваджуючи європейські стандарти та досвід у вітчизняну практику. Також це стосується зокрема ще одного індикатора ліквідності, а саме коефіцієнту чистого стабільного фінансування (NSFR), який встановлює мінімальний необхідний рівень стабільного фінансування, що забезпечить діяльність банку протягом одного року [33].

Даний коефіцієнт розраховується за формулою:

$$NSFR = \frac{ASF}{RSF},$$

де NSFR – коефіцієнту чистого стабільного фінансування,
ASF – обсяг наявного стабільного фінансування,
RSF – обсяг необхідного стабільного фінансування.

Обсяг наявного стабільного фінансування розраховується як сума регулятивного капіталу, скоригована на коефіцієнти ASF в залежності на рівень їх стабільності протягом року.

Обсяг необхідного стабільного фінансування – це сума активів та позабалансових зобов'язань, скоригованих на коефіцієнти RSF, що відображають їх ліквідність протягом одного року [33].

Початкове значення нормативу NSFT, що дорівнювало 80%, поетапно було збільшене до 100% з 1 квітні 2023 р., що відповідає нормам законодавства Європейського Союзу [35].

Виконання нормативного значення стимулює банки збільшувати строки залучених коштів, підвищуючи рівень стабільності фондування та зменшуючи обсяги короткострокових депозитів.

Отже, на сьогодні вітчизняна нормативно-правова база (закони України, постанови, інструкції) дозволяє ефективно з боку держави управляти станом ліквідності банківської системи та забезпечувати таким чином фінансову стабільність та безпеку. Національний регулятор постійно удосконалює методики розрахунку пруденційних нормативів ліквідності та механізми монетарних інструментів, імплементуючи кращі світові практики у свою діяльність.

Висновки до першого розділу

На основі дослідження, проведеного в розділі 1, зроблені наступні висновки:

На основі проведеного аналізу наукових було виділено декілька підходів до визначення поняття «банківська ліквідність», зокрема: як здатність банку своєчасно та в повному обсязі виконувати власні зобов'язання; як співвідношення активів та пасивів або зобов'язань банків та засобів, якими можна їх виконати; як здатність перетворення активів у платіжні засоби, якими можна виконати свої зобов'язання.

Ліквідність банківської системи це постійна спроможність банківської системи своєчасно забезпечувати виконання власних зобов'язань перед вкладниками, кредиторами та засновниками банківської установи, а також можливість залучати кошти у вигляді вкладів, здійснювати інвестиційно-кредитні діяльність, забезпечувати організацію розрахунків і обслуговування платіжного обороту підприємств і організацій.

Ліквідність банку – це потенційна спроможність банку виконати власні зобов'язання, рівень досяжності якої залежить від показників ефективності розміщення залучених фінансових ресурсів.

На показники банківської ліквідності впливають зовнішні та внутрішні фактори, визначення яких є важливим для ефективної діяльності.

До методів управління ліквідності на рівні банку відносяться: метод фондового пулу, метод конверсії фондів, метод статистичних випробувань, метод загального фонду коштів, метод оцінки ліквідності за грошовим потоком, метод коефіцієнтів, метод кореляційно-регресійного аналізу, імітаційна модель прогнозування, GAP-аналіз, стрес-тестування, метод оцінки величини відтоку зобов'язань, метод трансформаційного ціноутворення, використання логічної регресії, експертний метод та ін.

З метою регулювання ліквідності банківської системи НБУ застосовує. Такі інструменти як рефінансування, операції з депозитними сертифікатами, операції з цінними паперами, а також встановлення норми обов'язкових резервів.

На сьогодні національний регулятор з метою забезпечення стабільності банківської системи і захисту прав споживачів фінансових послуг встановлює пруденційні нормативи, які обов'язкові до виконання: коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами ($LCR_{\text{ВВ}}$); коефіцієнт покриття ліквідністю за іноземними валютами ($LCR_{\text{ІВ}}$); коефіцієнт чистого стабільного фінансування ($NSFR$).

Вітчизняна нормативно-правова база (закони України, постанови, інструкції) дозволяє в повній мірі регулювати стан ліквідності банківської системи та забезпечувати таким чином фінансову стабільність та безпеку.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СТАНУ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

1.1. Аналіз ліквідності банківської системи України

Банківська система виконує важливі функції для економічного розвитку країни, своєчасність і повнота виконання яких залежить від стану її ліквідності, достатній рівень якої є одним із важливих умов фінансової стабільності, надійності, конкурентоспроможності та фінансової безпеки [36, с. 276]. Протягом останніх десяти років вітчизняні банки функціонують в умовах нестабільності та невизначеності, навіть, в умовах дії воєнного стану, що значно впливає на їх спроможність залучати ресурси та трансформувати їх в якісні активи.

В Україні до 1 грудня 2018 р. з метою аналізу ліквідності банківської системи застосовували нормативи миттєвої ліквідності (Н4), поточної (Н5), короткострокової (Н6) ліквідності. У процесі гармонізації вимог до ліквідності вітчизняних банків з нормами законодавчих актів Європейського Союзу і рекомендацій Базельського комітету (Базель III) був впроваджений коефіцієнт покриття ліквідності LCR, а з 2021 р. коефіцієнт чистого стабільного фінансування або NSFR. Також прийняті нові стандарти управління банківськими ризиками, в тому числі ризиком ліквідності банку [37; 38].

Таблиця 2.1

Динаміка нормативів ліквідності банківської системи України
за період 2019-2024 рр., %

Нормативи ліквідності	Період						Нормативне значення
	2019	2020	2021	2022	2023	2024'	
LCR _{ВВ}	267,25	312,26	294,52	348,00	399,14	404,81	≥ 100%
LCR _{ІВ}	337,06	339,69	268,41	341,67	383,31	373,90	≥ 100%
NSFR	-	-	209,35	238,05	291,62	281,30	≥ 100 %

' станом на 01.04.2024 р.

Джерело: розраховано автором за матеріалами [39]

Аналіз динаміки нормативів ліквідності за період 2019-2024 рр. продемонстрував перевищення нормативів в середньому по банківській системі в декілька разів. Найвище значення коефіцієнту покриття ліквідністю за всіма валютами ($LCR_{\text{ВВ}}$) спостерігається у 2023 р. (399,14%) та станом на І кв. 2024 р. (404,81%). Слід додати, що в процесі аналізу нормативів ліквідності з вибірки було вилучено показники банків, значення, яких суттєво перевищують загальну тенденцію по банківській системі, зокрема АТ «БТА БАНК» (4798,75%), АТ «Український банк реконструкції та розвитку» (3590,54%) у 2022 р., банків АТ «ТРАСТ КАПІТАЛ» (3795,56%) у 2023 р. та ін. Аналогічна динаміка спостерігається і за показниками коефіцієнта покриття ліквідністю за іноземними валютами ($LCR_{\text{ів}}$), а саме значне зростання у 2022 р. (341,67%) та у 2023 рр. (383,31%). Найвищий показник у 2022 продемонстрував АТ «АЛЬПАРІ БАНК» (12581,34%), а також АТ «БАНК ПОРТАЛ» (10581,34%) у 2023 р. Також в цілому по системі виконується зі значним перевищенням коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR), найвищий показник якого спостерігається у 2023 р., а саме 291,62%, що майже в тричі перевищує нормативне значення 100%.

За ступенем ліквідності активи банків поділяють на високоліквідні, ліквідні, низьколіквідні. Високоліквідні активи вважаються ті, які можуть бути швидко реалізовані на ринку [40, с. 148]. Відповідно методиці до високоліквідних активів банків в національній валюті відносяться банкноти та монети, державні облігації, що рефінансуються НБУ, боргові цінні папери міжнародних банків розвитку, депозитні сертифікати НБУ, кошти на кореспондентському рахунку в НБУ. У іноземній: відносяться банкноти та монети, державні облігації, що рефінансуються НБУ, боргові цінні папери міжнародних банків розвитку, боргові ЦП державних органів країн G-7 з рейтингами провідних світових рейтингових агентств не нижче «АА-»/ «Аа3».

Слід додати, що високоліквідні активи у гривні у процесі розрахунку коригуються на суму обов'язкових резервів, що повинні зберігатися на кореспондентському рахунку в НБУ [41].

Динаміка високоліквідних активів банків та їхньої частки у чистих активах у 2023 р. зображено на рис. 2.1.

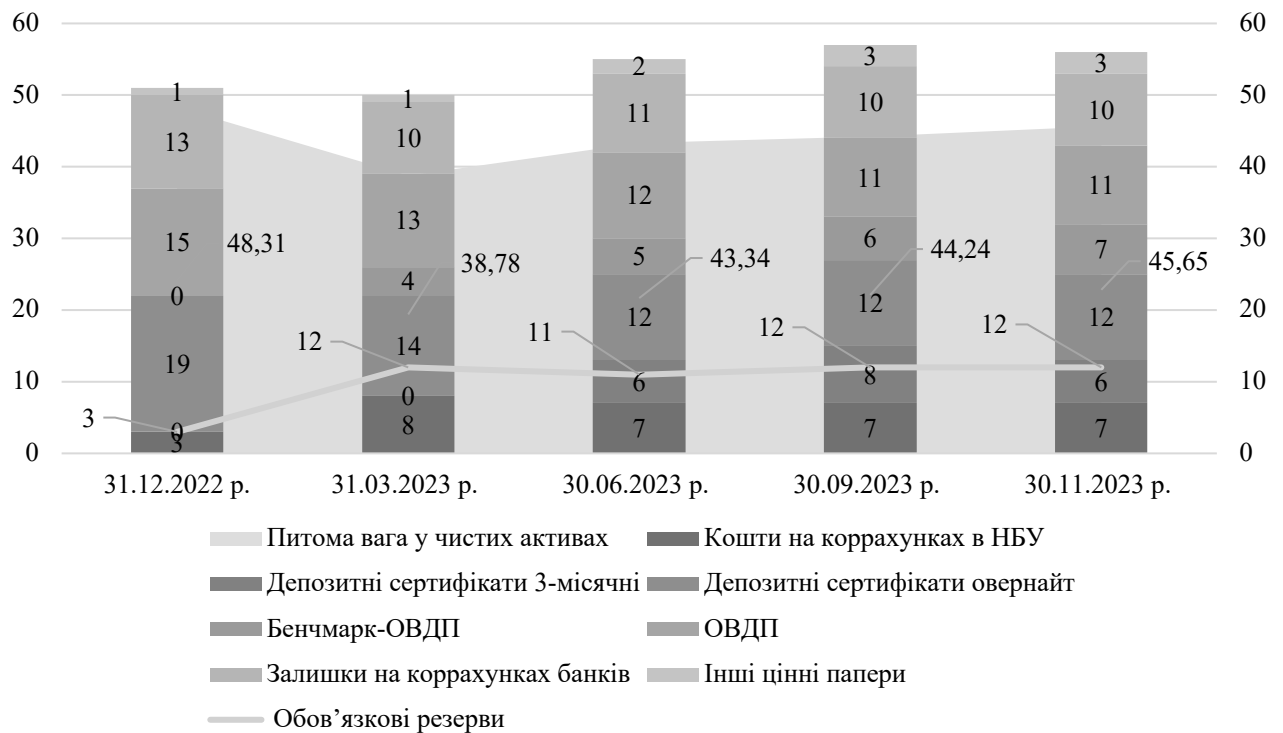

Рис. 2.1 Динаміка високоліквідних активів банків та їхня частка у чистих активах у 2023 р., %

Джерело: розраховано автором за матеріалами [39; 42]

Протягом 2023 р. вітчизняні банки зберігали високі показники ліквідності, значно перевищуючи оптимальне значення 100%. Обсяг високоліквідних активів становить майже половину чистих активів, а саме 45,6%. Структура високоліквідних активів практично не змінюється. Зокрема, високоліквідні активи у національній валюті складаються в основному з депозитних сертифікатів НБУ та державних цінних паперів. Валютні представлені такими активами як кошти на коррахунках в іноземних банках, частка яких поступово зменшується зважаючи на адаптацію українського законодавства до європейського і в даному випадку виключення зі складу високоліквідних активів залишки на коррахунках в банках.

Не зважаючи на дію воєнного стану вітчизняним банкам вдається залучати кошти на депозитні рахунки як фізичних так і юридичних осіб, темп зміни яких зображено на рис. 2.2.

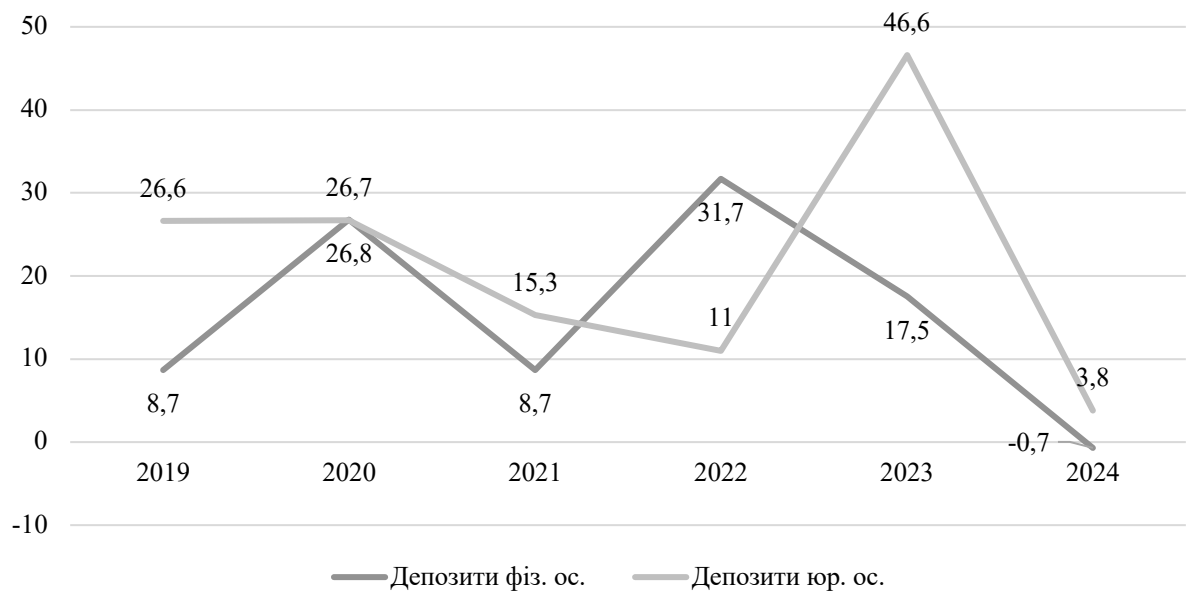

Рис. 2.2 Динаміка темпу зміни депозитів фізичних та юридичних осіб, залучених вітчизняними банками за період 2019-2024 рр., %
' станом на 01.01.2024 р.

Джерело: розраховано автором за матеріалами [39; 42]

За даними рис.2.2. можна зробити висновок про зростання коштів клієнтів у період 2019 р., особливо корпоративних, що можна пояснити економічним пожвавленням у 2019 р. У 2020 р. активно зросли, а саме на 26,8%, депозити фізичних осіб. Зростання залишків коштів на рахунках було зумовлено світовою пандемією, сповільненням кредитування в цей період, а також активним розвитком з цього приводу дистанційного банківського обслуговування та безготівкових розрахунків, що потребувало достатніх залишків на рахунках. З початком повномасштабного вторгнення спостерігається зниження темпів росту обсягів залучених депозитів юридичних осіб у 2022 р. Однак у 2023 р. ситуацію вдалося виправити і депозити бізнесу продемонстрували рекордний темп зростання – 46,6%. Депозити фізичних осіб зростали активно у 2022 р. (на 31,7%) після відносної

стабілізації ситуації та підвищенням облікової ставки до рівня 25%, що вплинуло на привабливість банківських вкладів. Слід додати, що зростання коштів клієнтів відбувається в основному у національній валюті гривні і є основним джерелом фондування вітчизняних банків.

Активи банківських установ поділяються на дохідні (робочі) та недохідні активи. До робочих відносяться активи, що приносять дохід банку, зокрема: кошти на кореспондентських рахунках, в касі банку, вкладені в майно, цінні папери, надані кредити. До неробочих активів банку відносять кошти в розрахунках, резерви дебіторська заборгованість, кошти, інвестовані в майно та господарські матеріали. Динаміка структури активів вітчизняної банківської системи у розрізі дохідності за період 2019-2023 рр. зображена на рис. 2.3.

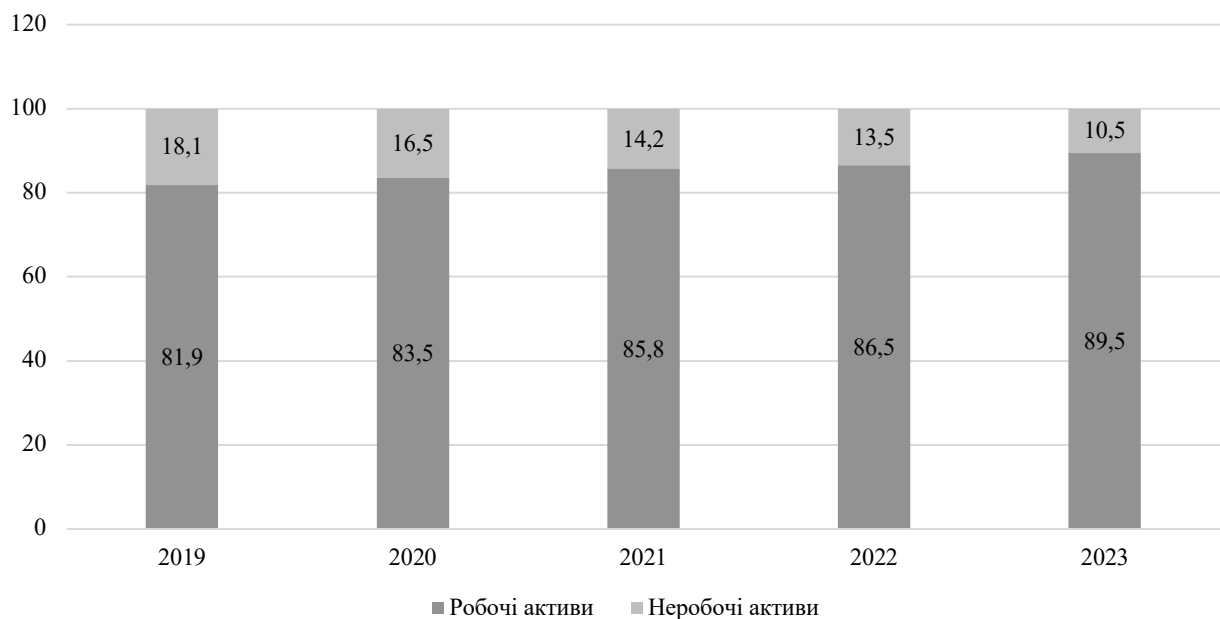

Рис. 2.3 Динаміка структури активів вітчизняних банків
за період 2019-2023 рр., %

Джерело: розраховано автором за матеріалами [39; 42]

За даними рис. 2.3 частка робочих активів за досліджуваний період постійно зростала. Якщо у 2019 р. робочі активи становили 81,9%, то у 2023 р., за аналогічний період їхня частка склала 89,5%. Таке зростання є наслідком в тому числі переоцінки активів відповідно до зростання курсу національної

валюти. За міжнародними нормами робочі активи повинні складати не менше 93% банківських активів. Зважаючи на соціально-політичні та економічні умови розвитку вітчизняної банківської системи для українських банків нормальним є значення 70-80%, але не менше 50%.

В умовах зниження кредитної активності банків за досліджуваний період, спричиненої соціально-політичними факторами, світовою пандемією та повномасштабним вторгненням, зростає інтерес до інвестування коштів в цінні папери, зокрема ОВДП, що є високоліквідним та надійним фінансовим інструментом, який може бути реалізованим на фінансовому ринку, а також використаний як застава у процесі кредитування [43]. Динаміка чистих активів вітчизняних банків та частки ОВДП за період 2019-2023 рр. зображена на рис.

2.4.

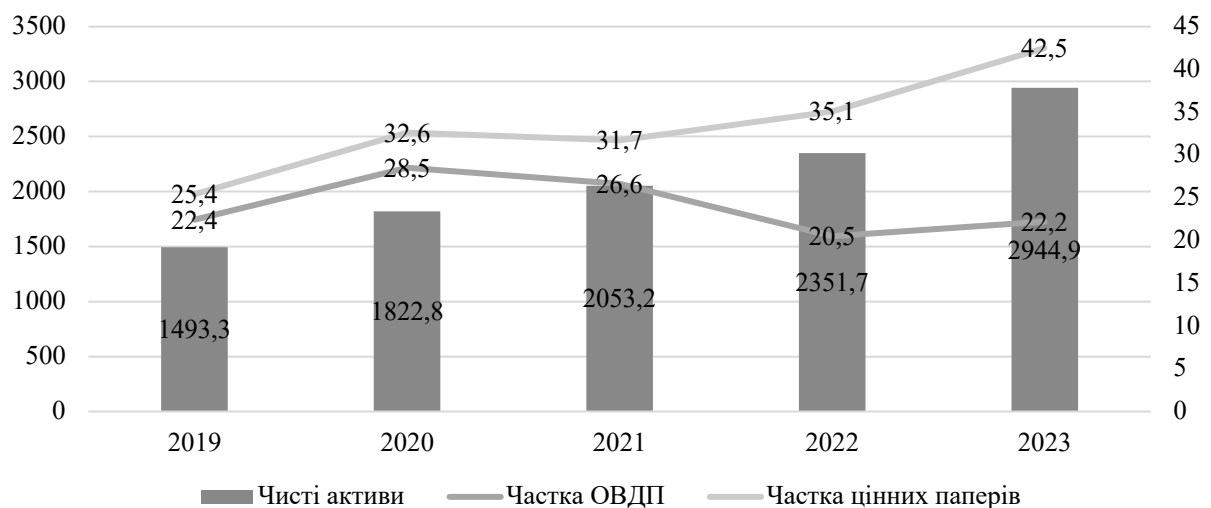

Рис. 2.4 Динаміка чистих активів вітчизняних банків та частки цінних паперів та ОВДП за період 2019-2023 рр., млрд. грн., %

Джерело: розраховано автором за матеріалами [39]

Дослідження динаміки чистих активів (рис. 2.4) дає можливість зробити висновок про зростання їх обсягів протягом досліджуваного періоду. Зокрема у 2023 р. чисті активи банківської системи склали 2944,9 млрд. грн. Також важливою характеристикою є їх структура. За період 2019-2023 рр. частка цінних паперів постійно зростала (за виключенням 2021 р.) та збільшилась з

25,4% у 2019 р. до 42,5% у 2023 р. Державні облігації протягом досліджуваного періоду у структурі чистих активів перевищують 20%. Найбільше зростання даного показника (до 28,5%) спостерігається у 2020 р. У 2023 р. питома вага державних цінних паперів є дещо нижчою, однак залишається на достатньо високому рівні 22,2%. Така структура активів склалася в результаті скорочення кредитної активності, зниження рівня кредитоспроможності позичальників в цей період та несприятливими соціально-політичними умовами.

Динаміка показників активів банківської системи України за період 2019-2023 рр. зображені в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка показників активів банківської системи України
за період 2019-2023 рр., млн. грн., %

Показники	Роки				
	2019	2020	2021	2022	2023
Частка цінних паперів					
Активи банків, млн. грн.	1 981 594	2 205 915	2 358 324	2 716 794	3 308 621
Кредитний портфель, млн. грн.	1 033 430	960 597	1 065 347	1 036 213	1 024 852
Портфель цінних паперів, млн. грн.	539 466	791 373	829 887	1 022 658	1 466 400
Абсолютний приріст активів банків, млн. грн.	70 980	224 321	152 409	358 470	591 827
Відносний приріст активів, %	3,7	11,3	6,9	15,2	21,8
Абсолютний приріст кредитів, млн. грн.	-85 430	-72 833	104 750	-29 134	-11 361
Відносний приріст кредитного портфеля, %	-7,6	-7,0	10,9	-2,7	-1,1
Абсолютний приріст портфеля цінних паперів, млн. грн.	58 851	251 907	38 514	192 771	443 742
Відносний приріст портфеля цінних паперів, %	12,2	46,7	4,9	23,2	43,4
Частка кредитів в активах	52,2	43,5	45,2	38,1	31,0
Частка цінних паперів в активах	27,2	35,9	35,2	37,6	44,3

Джерело: розраховано автором за матеріалами [39]

За даними табл. 2.2 можна зробити висновок, що за досліджуваний період частка кредитів в активах банків поступово знижується, зокрема з

52,2% у 2019 р. до 31,0% у 2023 р., натомість зростає частка цінних паперів, які у 2023 р. склали 44,3% у структурі активів, що на 17,1% більше, ніж показник за аналогічний період 2019 р. Також спостерігається зниження обсягів кредитного портфелю банків, за виключенням 2021 р.

Важливим для характеристики ліквідності банку є оцінка залишків коштів на кореспондентських рахунках в НБУ та в інших банках. Динаміка коштів банків на коррахунках, відкритих в НБУ та інших банках, а також їх частки в структурі чистих активів за період 2019-2023 рр. зображено на рис.2.5.

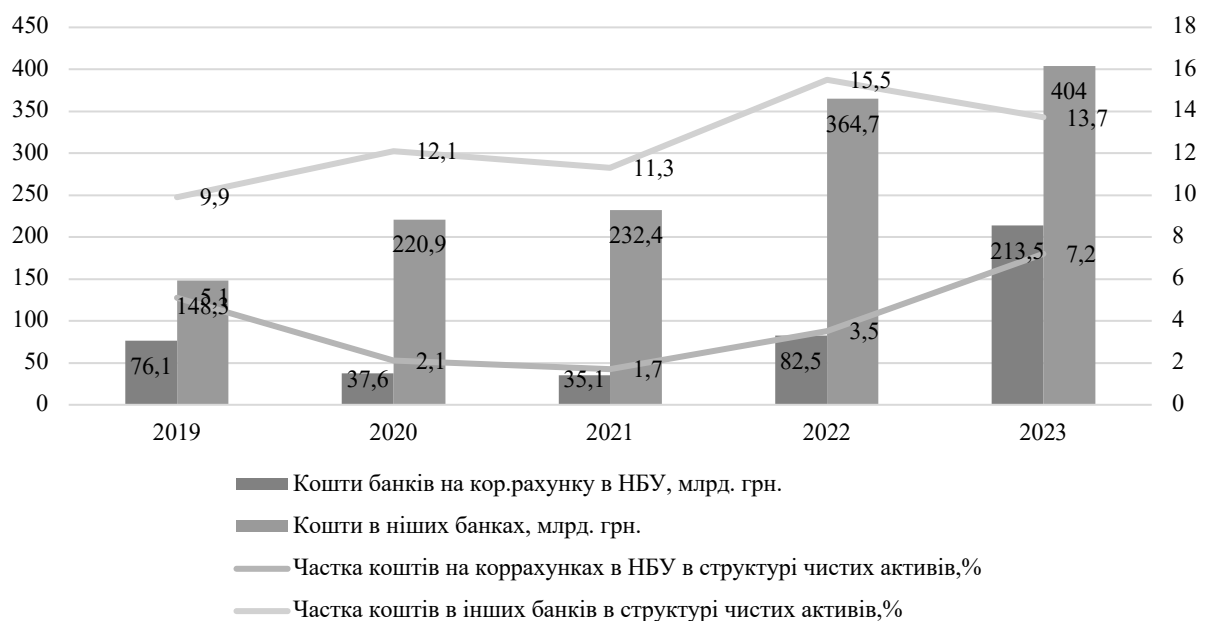

Рис. 2.5 Динаміка коштів банків на коррахунках, відкритих в НБУ та інших банках, а також їх частки в структурі чистих активів за період 2019-2023 рр., млрд. грн., %

Джерело: розраховано автором за матеріалами [39]

За даними рис. 2.5 можна стверджувати про значне зростання залишків на кореспондентських рахунках, відкритих в НБУ, а саме з 76,1 млрд. грн. у 2019 р. до 213,5 млрд. грн. Активне зростання спостерігається саме за 2023 р., коли обсяги коштів зросли у 2,6 р. Також за досліджуваний період зросла частка даного показника в загальній сумі чистих активів і складає на сьогодні 7,2%. Також відмічається помітне зростання залишків коштів на коррахунках, відкритих в інших банках, які у 2023 р. склали 404,0 млрд. грн., що у 2,7 р.

більше за показник 2019 р. Значно зросла також їх частка в структурі чистих активів, зокрема у 2023 р. кошти в інших банках складають 13,7 % чистих активів.

До показників, які демонструють ефективність діяльності банку відноситься результат діяльності (прибуток, збиток). Динаміка результату діяльності банківської системи України за період 2019-2023 рр. зображено на рис. 2.6.

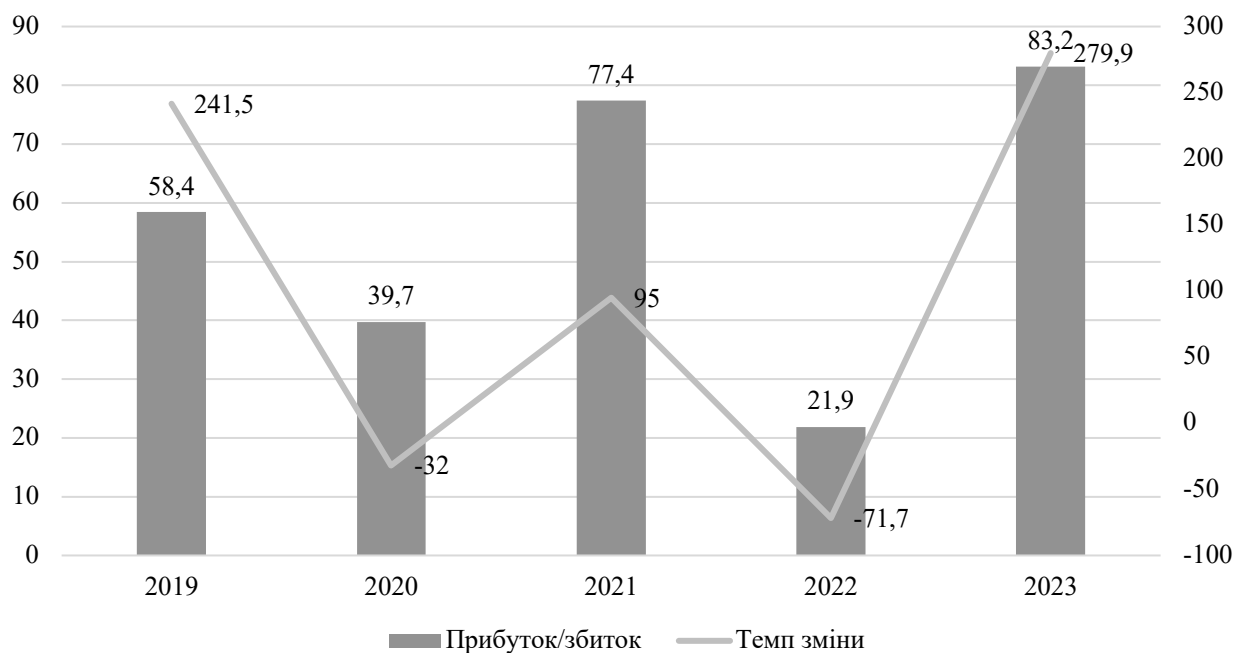

Рис. 2.6 Динаміка результату діяльності банківської системи України за період 2019-2023 рр., млрд. грн., %

За досліджуваний період (рис. 2.6) результатом діяльності банківської системи є прибуток, найвищий показник якого спостерігається у 2021 р., а також у 2023 р., коли прибуток банків зріс майже у 2,7 р або на 279,9%. і склав 83,2 млрд. грн. За результатами 2023 р. тільки 7 банків були збитковими, їх сумарний збиток склав 245 млн. грн. Головним фактором зростання доходів є збільшення процентних доходів у результаті операцій з цінними паперами, а також кредитування. Значна різниця прибутковості порівняно з 2022 р. пояснюється зниженням обсягів відрахувань до резервів під збитки від активних операцій, які за 2023 рік скоротилися на 86%.

2.2. Оцінка стану ліквідності банків з державною часткою

Характерні ознаки діяльності банків, як перебувають у державній власності, є трендом розвитку всієї банківської системи та відображають стан грошово-кредитного ринку країни. Державні банки виконують додаткове завдання щодо забезпечення фінансової стабільності країни, фінансової стійкості банківської системи, акумуляції вільних коштів та трансформації їх у активні операції, з метою підтримання розвитку реального сектора економіки, його пріоритетних галузей, а також населення як споживачів фінансових послуг особливо в умовах дії воєнного стану [44, с. 100].

Нестабільність та невизначеність економічного середовища, спровоковані повномасштабним вторгненням, вимагають додаткової уваги до процесу управління банківської діяльності, в тому числі ліквідності. Банківська ліквідність є ознакою фінансової стійкості, надійності, можливості активно працювати на ринку банківських послуг не зважаючи на несприятливі умови розвитку.

До переліку банків з державною участю на сьогодні відносяться АТ «Ощадбанк», АТ КБ «Приват Банк», АТ «Укрексімбанк», АТ «УКРГАЗБАНК», АТ «СЕНС БАНК». Слід додати, що націоналізація АТ «СЕНС БАНК» відбулася у грудні 2022 р. Динаміка нормативів ліквідності банків з державною часткою за період 2019-2024 рр. зображені в табл. 2.2.

Оцінка динаміки показників нормативів ліквідності банків з державною часткою (табл. 2.3) демонструє дотримання нормативних значень пруденційних нормативів протягом досліджуваного періоду. Найвищі показники нормативу ліквідності LCR_{вв} демонструє АТ КБ «Приват Банк». За період 2019-2024 рр. перевиконання оптимального значення відбувається у 2,5-4 р. Також високі значення показника демонструють АТ «Ощадбанк», АТ «СЕНС БАНК». Найнижчий рівень коефіцієнта покриття ліквідністю за всіма валютами демонструє АТ «УКРГАЗБАНК».

Таблиця 2.3

**Динаміка нормативів ліквідності банків з державною часткою
за період 2019-2024 рр., %**

Нормативи ліквідності	Період (роки)						Нормативне значення станом на 2024 р.
	2019	2020	2021	2022	2023	2024'	
АТ КБ «Приват Банк»							
LCR _{BV}	268,26	360,03	258,8487	311,0103	462,8319	388,9066	≥ 100%
LCR _{iB}	307,71	232,97	200,3644	260,1445	266,0898	249,9948	≥ 100%
NSFR	-	-	156,5656	182,2410	185,2109	162,3003	≥ 100 %
АТ «Ощадбанк»							
LCR _{BV}	295,98	278,23	257,9796	312,4279	280,2822	315,0884	≥ 100%
LCR _{iB}	157,37	218,18	149,6169	241,3965	314,6141	469,8160	≥ 100%
NSFR	-	-	180,2006	177,3917	199,4815	188,0921	≥ 100 %
АТ «Укресімбанк»							
LCR _{BV}	839,04	342,83	193,2113	193,2113	271,6170	416,8984	≥ 100%
LCR _{iB}	567,70	370,85	163,3814	163,3814	488,1999	229,8889	≥ 100%
NSFR	-	-	122,0130	122,0130	202,2366	214,3323	≥ 100 %
АТ «УКРГАЗБАНК»							
LCR _{BV}	199,01	226,99	166,0401	166,0401	189,7836	199,1982	≥ 100%
LCR _{iB}	143,77	151,72	146,6489	146,6489	217,6919	195,7290	≥ 100%
NSFR			129,7397	129,7397	139,1796	146,5282	≥ 100 %
АТ «СЕНС БАНК»							
LCR _{BV}	-	-	-	311,2750	432,1447	460,0616	≥ 100%
LCR _{iB}	-	-	-	471,6743	635,4579	526,3534	≥ 100%
NSFR	-	-	-	109,2852	180,3417	186,8926	≥ 100 %

' станом на 01.04.2024 р.

Джерело: розраховано автором за матеріалами [39]

Щодо коефіцієнт покриття ліквідністю за іноземними валютами (LCR_{iB}), то тут лідером за останні три роки є АТ «СЕНСБАНК», значення нормативу якого перевищує оптимальне у 5-6 р. Найнижчі показники, хоча також з перевиконанням оптимального має АТ «УКРГАЗБАНК».

Динаміка коефіцієнт покриття ліквідністю за період 2019-2024 рр., говорить про достатність запасів ліквідності у банків з державною часткою на випадок відтоку коштів з їх рахунків.

Динаміка, коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR), обов'язкове виконання якого 01 квітня 2021 р., вказує про ріст значення

показника даного пруденційного нормативу протягом 2021-2024 рр. та свідчить про зростання стабільного фінансування банків, що досліджуються.

Одним із основних джерел формування ресурсів банків є кошти корпоративного бізнесу та населення, які розміщуються на поточних рахунках, а також у вигляді депозитів. Динаміка темпу зміни коштів клієнтів банків з державною часткою за період 2019-2023 рр. зображені у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Динаміка темпу зміни коштів клієнтів банків з державною часткою за період 2019-2023 рр.,%

Показник	Період (роки)				
	2019	2020	2021	2022	2023
АТ КБ «Приват Банк»					
Кошти клієнтів	2,9	33,8	3,9	44,5	18,2
Кошти фіз. ос	2,0	24,3	0,6	47,5	17,2
Кошти юр. ос.	5,9	67,7	12,8	37,3	20,8
АТ «Ощадбанк»					
Кошти клієнтів	31,3	-7,0	2,2	22,4	29,3
Кошти фіз. ос	10,5	19,8	-3,1	36,9	13,0
Кошти юр. ос.	66,0	-36,9	13,3	-3,9	71,4
АТ «Укрексімбанк»					
Кошти клієнтів	-5,8	52,2	6,0	44,6	21,3
Кошти фіз. ос	-1,6	12,3	-7,9	22,7	15,7
Кошти юр. ос.	-7,8	72,9	10,6	50,7	22,5
АТ «УКРГАЗБАНК»					
Кошти клієнтів	58,7	22,2	-23,6	16,6	36,6
Кошти фіз. ос	30,8	8,0	-7,5	16,7	4,5
Кошти юр. ос.	72,0	27,4	-28,5	16,6	49,4

Джерело: розраховано автором за матеріалами [39]

За даними табл. 2.4 можна зробити висновок про активне зростання коштів клієнтів у всіх досліджуваних банків у 2022-2023 рр., за виключенням коштів юридичних осіб АТ «Ощадбанк» у 2022 р. Зростання обсягів залучених коштів у 2022 р. у таких банках як АТ КБ «Приват Банк», АТ «Ощадбанк» відбувалося в більшій мірі за рахунок коштів фізичних осіб. Ресурси АТ «Укрексімбанк» зростали в більшій мірі за рахунок коштів юридичних осіб, що є закономірним, адже банк активніше працює з корпоративним бізнесом. Депозити як юридичних так і фізичних осіб АТ «УКРГАЗБАНК»

зростали рівномірно. У 2023 р. зростання коштів клієнтів відбувалося частіше за рахунок обслуговування корпоративного бізнесу у всіх банках з державним капіталом. Від’ємний темп зміни спостерігається по даним показникам у 2019 р. у АТ «Укрексімбанк» та у 2021 у АТ «УКРГАЗБАНК».

Банки з державною часткою в тому числі є первинними дилерами Міністерства фінансів України. Відповідно до цього статусу вони зобов’язані приймати участь у розміщенні державних облігацій України, придбавати їх у розмірі не менше 3% від загального обсягу, підтримувати ціни на даний вид фінансового активу на вторинному ринку шляхом купівлі/продажу не менше 3% від загального обсягу протягом кожних шести місяців [45]. Доцільно проаналізувати динаміку частки ОВДП в структурі чистих активів (рис. 2.7).

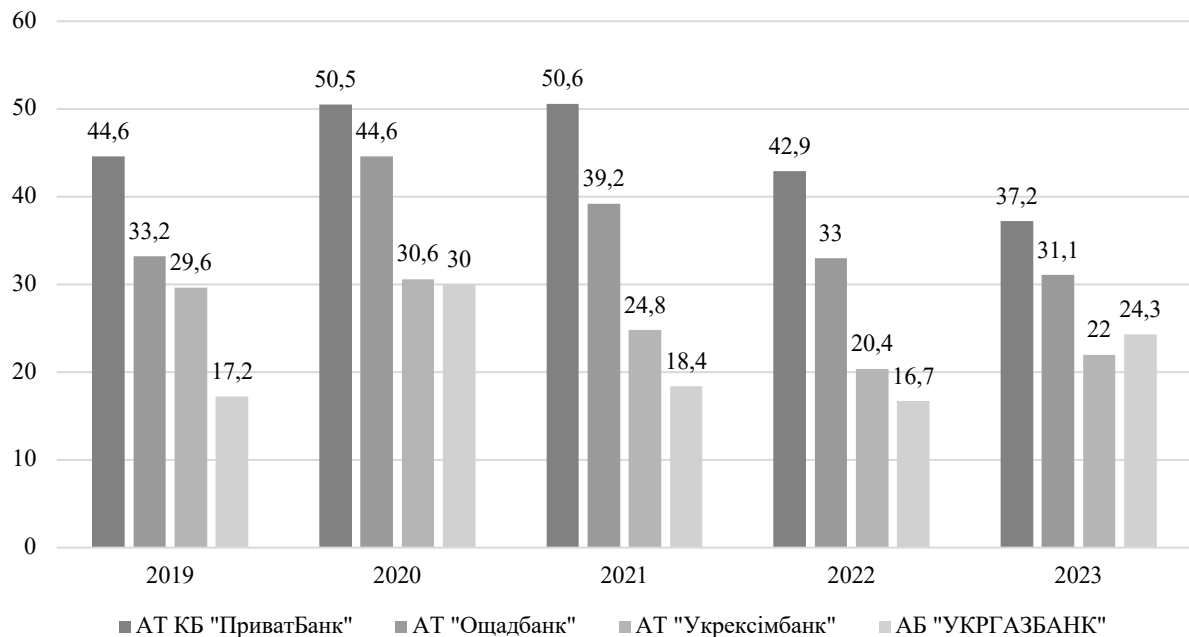

Рис. 2.7 Динаміка частки ОВДП в структурі чистих активів банків з державною часткою за період 2019-2023 рр., %

Джерело: розраховано автором за матеріалами [39]

Найбільшу питому вагу державних боргових цінних паперів у структурі чистих активів має АТ КБ «Приватбанк». Зокрема у 2020 та 2021 р. обсяг ОВДП складав 50% від суми чистих активів, що говорить про значну концентрацію фінансових активів одного типу. Протягом 2022-2023 рр. частка цінних паперів Уряду знижувалась і на станом на 2023 р. складає 37,2%. Ще

одним лідером придбання боргових цінних паперів Уряду є АТ «Ощадбанк», який третину чистих активів сформував за рахунок ОВДП. Дещо нижчий рівень питомої ваги державних паперів України демонструють банки АТ «Укрексімбанк» та АТ «УКРГАЗБАНК». Значні обсяги ОВДП у портфелях досліджуваних банків пояснюється тим, що вони є первинними дилерами і мають зобов'язання придбавати їх та розміщувати на ринку, а також ціною привабливості даних високоліквідних фінансових активів.

Важливим для характеристики ліквідності банку є оцінка залишків коштів на кореспондентських рахунках в НБУ та в інших банках. Динаміка коштів банків на коррахунках, відкритих в НБУ та інших банках, а також їх частки в структурі чистих активів за період 2019-2023 рр. зображено на рис.2.8.

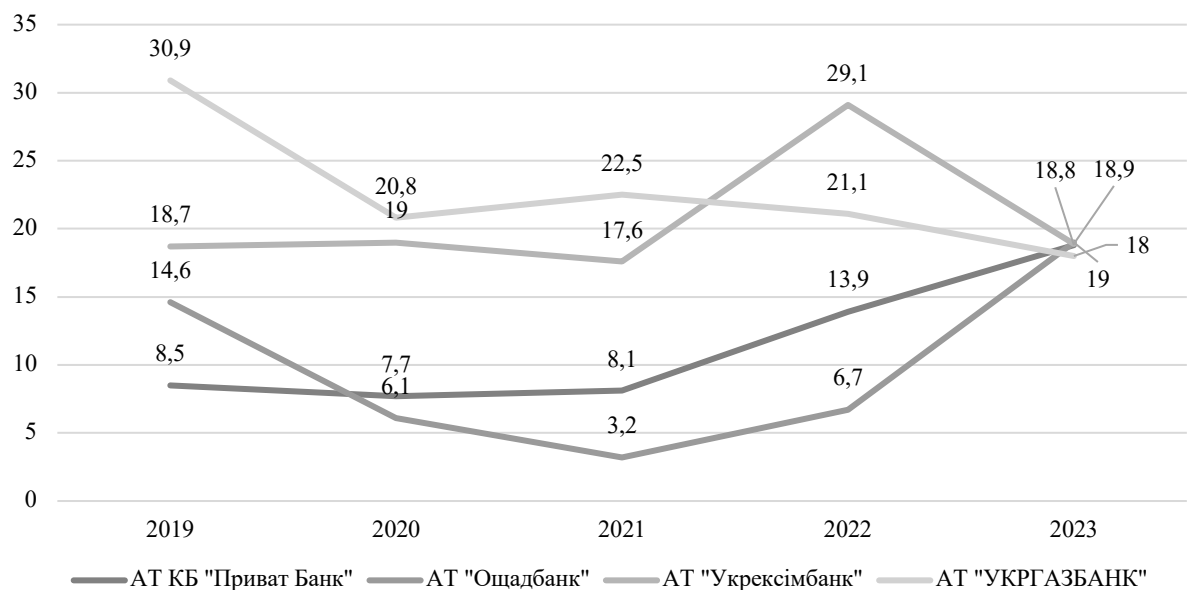

Рис. 2.8 Динаміка частки коштів на коррахунках інших банках та в НБУ банків з державною часткою за період 2019-2023 рр.,%

Джерело: розраховано автором за матеріалами [39]

За досліджуваний період динаміка питомої ваги залишків на кореспондентських рахунках в інших банках та НБУ у банках з державною часткою демонструвала різну траєкторію (рис. 2.8). Зокрема спостерігається зростання залишків на коррахунках з 2021-2022 рр. у таких банків як

АТ КБ «Приват Банк», АТ «Ощадбанк», АТ «Укресімбанк» та зниження даного показника у АТ «УКРГАЗБАНК». Однак станом на 2023 р. Усі банки демонструють практично однаковий рівень частки залишків на коррахунку, а саме близько 19%.

Динаміка фінансового результату діяльності банків з державною часткою за період 2019-2023 рр. зображено на рис. 2.9.

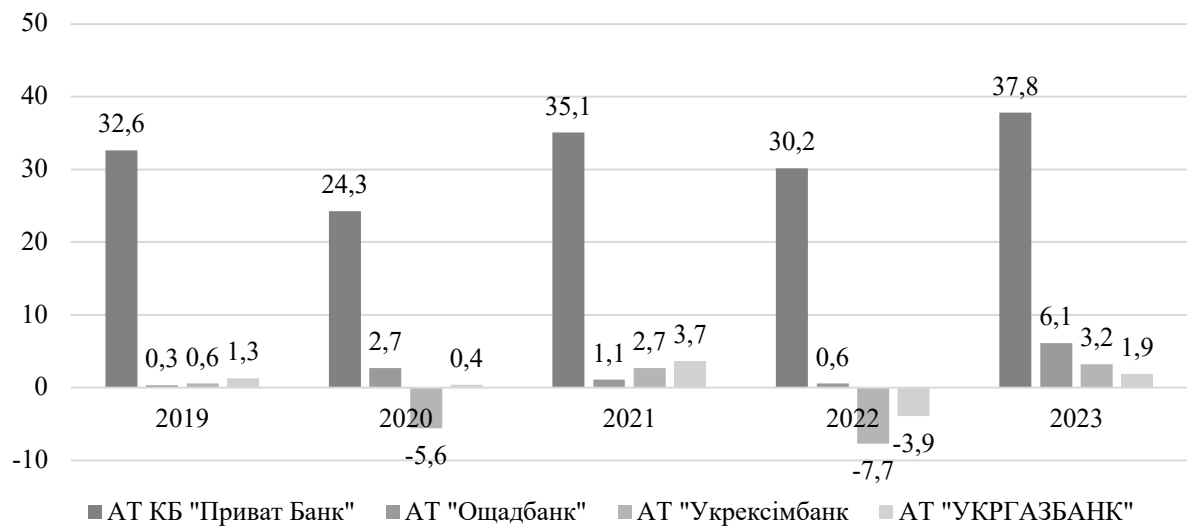

Рис. 2.9 Динаміка фінансового результату діяльності банків з державною часткою за період 2019-2023 рр., млрд. грн., %

Джерело: розраховано автором за матеріалами [39]

За даними рис. 2.8 можна зробити висновок, що найбільший прибуток серед даної групи банків протягом досліджуваного періоду отримав АТ КБ «Приват Банк», зокрема 37,8 млрд. грн. за результатами 2023 р. У 2022 р. прибуток банків значно скоротився, а АТ «Укресімбанк» та АТ «УКРГАЗБАНК» взагалі мали збитки. Це пов'язано з дестабілізацією ситуації в країні внаслідок військових дій та доформуванням резервів [46]. Зростання прибутків у 2023 р. дає можливість стверджувати, що збитки, завдані на початку повномасштабного вторгнення державні банки змогли подолати, сформувавши значний запас фінансової стійкості і ліквідності зокрема і в сприятливий для цього час наростають обсяги кредитування так важливого для відновлення економіки країни.

2.3. Характеристика монетарних інструментів регулювання банківської ліквідності

У процесі досягнення операційних цілей монетарної політики має важливе значення регулювання банківської ліквідності. До монетарних інструментів, що використовуються для впливу на рівень банківської ліквідності, відносяться інструменти постійного доступу, зокрема щотижневі тендери рефінансування строком від 14 до 90 днів та кредити «овернайт», за допомогою яких національний регулятор підтримує ліквідність банків. Динаміка та структура кредитів рефінансування НБУ, наданих банкам другого рівня за період 2019-2023 рр. зображені на рис. 2.10.

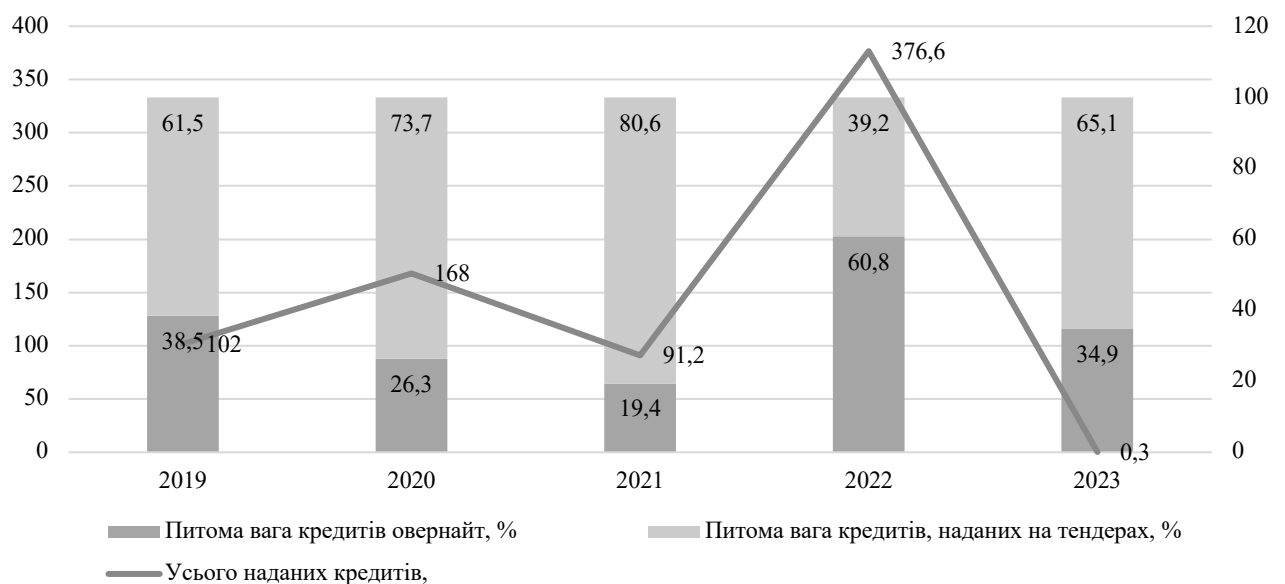

Рис. 2.10 Динаміка та структура кредитів рефінансування НБУ, наданих банкам другого рівня за період 2019-2023 рр., млрд. грн., %

Джерело: розраховано автором за матеріалами [39]

У період відносної стабільності на грошово-кредитному ринку, а саме з 2019 по 2021 рр. (рис. 2.10), частка кредитів «овернайт» поступово знижувалась і складала за результатами проведених операцій у 2021 р. 19,4%. Під впливом світової пандемії у 2020 р. потреба у рефінансуванні зростає, обсяг наданих кредитів становив 168 млрд. грн. Початок повномасштабних воєнних дій у

2022 р. став фактором невизначеності. Банки активно залучали бланкові кредити, в основному у короткостроковий період. Частка кредитив «овернайт» у 2022 р. різко зросла до 60,8%. За 2022 р. кредитів рефінансування було надано на суму 376,6 млрд. грн., що є рекордним показником у вітчизняній практиці. Не зважаючи на колосальні виклики все ж таки вдалося стабілізувати ситуацію. Ефективні дії з боку держави, НБУ та міжнародна допомога в значних обсягах дозволили втримати ситуацію. Потреба у рефінансуванні на даний момент у банків відсутня. Обсяги рефінансування у 2023 р. незначні, а саме 0,3 млрд. грн. Операції РЕПО за даний період не проводилися, стабілізаційні та екстрені кредити для системно важливих банків не надавалися.

На початку повномасштабного вторгнення, до періоду відносної стабілізації, населення активно відзивало кошти з банківських рахунків, особливо це спостерігається протягом березня 2022 р. Національний регулятор у цей період активно підтримував банки додатковими коштами у вигляді кредитів рефінансування, які надавалися відповідно до заявок банків. Обсяг наданих кредитів у березні 2022 р. банка та відносне вираження обсягу відтоку коштів з рахунків зображено у табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Обсяг наданих кредитів рефінансування НБУ та відносне вираження обсягу відтоку коштів з банківських рахунків станом на 01.04.2023 р., тис. грн., %

Назва банку	Кредити рефінансування НБУ	Зменшення обсягу коштів клієнтів на рахунках, %
АТ КБ «ПриватБанк»	10000,0	-2,4
АТ «Ощадбанк»	7248,4	3,1
АТ «Укрексімбанк»	28367,4	1,6
АБ «УКРГАЗБАНК»	999,9	-11,0
АБ «Південний»	5999,9	-27,1
АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»	7700,3	-0,1
ПАТ «БАНК ВОСТОК»	1000,0	-19,4
АТ «ПУМБ»	5691,5	-15,7
АТ «ОТП БАНК»	2099,9	2,0
АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»	1765,0	-3,4

Джерело: розраховано автором за матеріалами [39]

Дані табл. 2.5 свідчать про значні суми відтоку коштів з рахунків клієнтів, зокрема депозити АТ «Південний» скоротилися на 27,1%, також значне скорочення коштів мав ПАТ «БАНК ВОСТОК» (19,4%), АТ «ПУМБ» (19,4%), АБ «УКРГАЗБАНК» (11%). Найбільші суми кредитів рефінансування залучили АТ «Укрексімбанк» (28367,4), АТ КБ «ПриватБанк» (10000), АТ «Ощадбанк» (7248,4). Слід додати, що не всі банки, які отримали кредити рефінансування мали зменшення коштів на поточних рахунках. Після стабілізації ситуації в банківській системі надання бланкового кредитування Національний регулятор припинив.

Національний банк для абсорбції надлишкової ліквідності на постійній основі застосовує монетарні інструменти депозит «овернайт» та депозитні сертифікати, які є борговим зобов'язанням НБУ, строком на 14 або до 100 днів.

Динаміка та структура розміщених депозитних сертифікатів НБУ за період 2019-2023 рр. зображені на рис. 2.11.

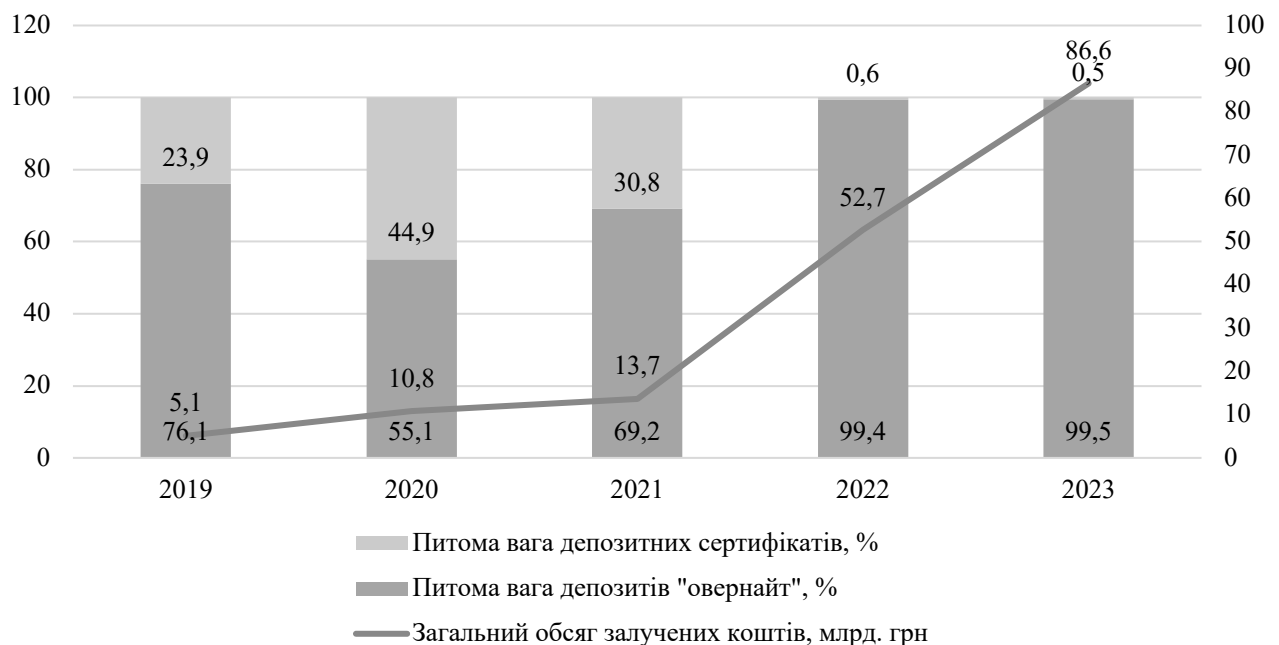

Рис. 2.11 Динаміка та структура розміщених депозитних сертифікатів НБУ за період 2019-2023 рр., млрд. грн.,%

Джерело: розраховано автором за матеріалами [39]

З початком дії воєнного стану припинилося активне банківське кредитування, протягом 2022 р. банки в основному надавали субсидійовані

кредити. В таких умовах вітчизняні фінансові установи переорієнтували інвестиційну діяльність в напрямку придбання депозитних сертифікатів НБУ та воєнних облігацій Уряду, враховуючи досить високу дохідність. Тож у 2022 р. обсяг залучених коштів у вигляді депозитних сертифікатів та депозитів «овернайт» склав 52,7 млрд. грн, що у 3,8 р. більше, ніж показник за аналогічний період 2021 р. У 2023 р. зростання обсягів депонування знову зросло аж до 86,3 млрд. грн. Також слід додати, що в результаті запровадження обмежень щодо доступу до строкових депозитів, залучення коштів проводилося у 2022-2023 рр. в основному у формі депозитів «овернайт».

Ще одним монетарним інструментом впливу на грошову базу та об'єми залишків на рахунках банків є операції з купівлі/продажу на вторинному ринку державних облігацій. Динаміка обсягу та темп зміни обсягів цінних паперів України (ОВДП), придбаних НБУ зображена на рис. 2.12.

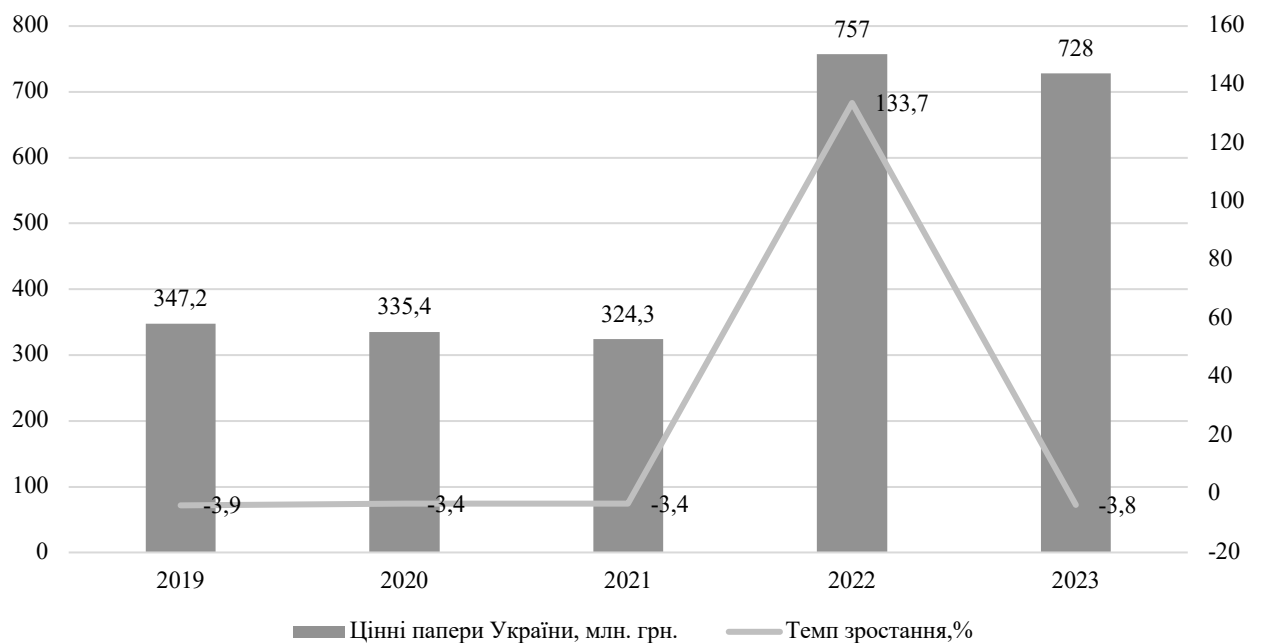

Рис. 2.12 Динаміка обсягу та темп зміни цінних паперів України (ОВДП), придбаних НБУ, млрд, грн., %

Джерело: розраховано автором за матеріалами [39]

За даними рис. 2.12 можна стверджувати про зростання обсягів придбаних ОВДП в портфелі цінних паперів НБУ у період 2022 р., коли центральний банк країни не зважаючи на монетарні параметри у період

надзвичайної ситуації активно придбавав воєнні облігації, обсяг яких за рік зріс на 133,7% і склав рекордні 757 млрд. грн. За період 2023 р. регулятор зменшив обсяг придбаних ОВДП на 3,8%.

Важливим інструментом впливу на ліквідність банківської системи є операції центрального банку з іноземною валютою, адже купуючи чи продаючи валюту на міжбанківському валютному ринку національний банк може вплинути на грошову базу та на ліквідність грошового ринку. Динаміка валютних інтервенцій НБУ за період 2019-2023 рр. зображено на рис. 2.13.

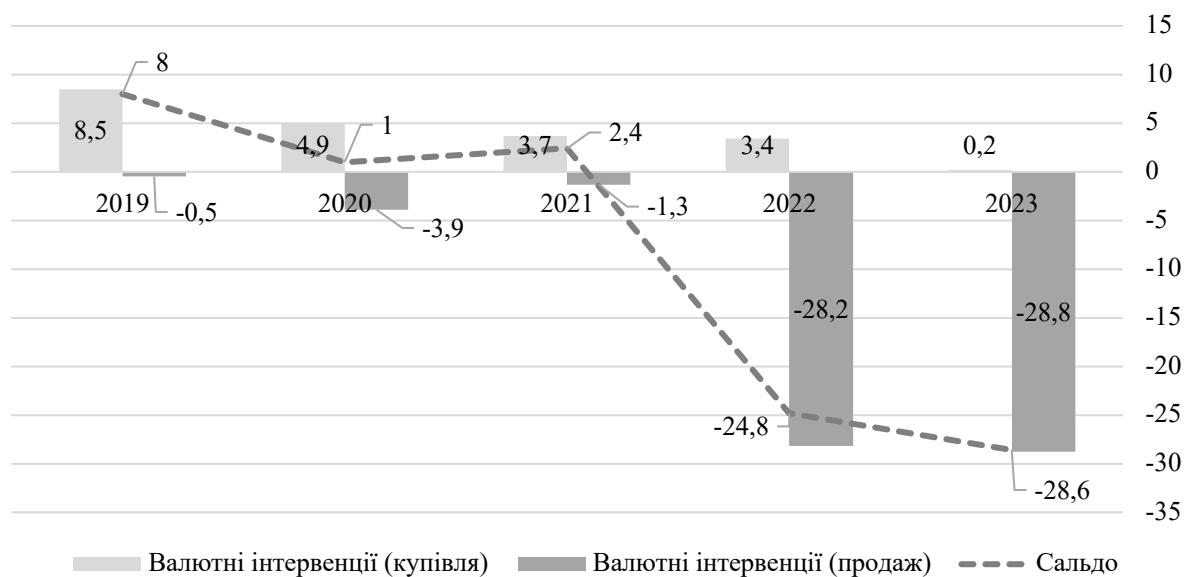

Рис. 2.13 Динаміка валютних інтервенцій НБУ
за період 2019-2023 рр., млрд. грн.

Джерело: розраховано автором за матеріалами [39]

За період 2019-2021 рр. (рис. 2.13) сальдо за результатами купівлі/продажу іноземної валюти НБУ з метою підтримання курсу національної валюти на необхідному рівні та формування міжнародних резервів було позитивним, що впливало на збільшення коштів на рахунках банків і, як наслідок, зростання грошової бази. З початком дії воєнного стану НБУ припинив таргетування інфляції та почав використовувати валютний курс як основний інструмент монетарної політики. Сальдо валютних інтервенцій НБУ у 2022-2023 рр. є від'ємним. Національний регулятор в

основному продає валюту на ринку. Однак за рахунок підтримки міжнародних партнерів золотовалютні резерви країни зросли до 40 млрд. доларів США.

До автономних факторів включають операції, як відображаються в балансі центрального банку, але які не проводяться з ціллю безпосереднього регулювання грошово-кредитного ринку. Це зокрема операції з підкріплення кас банків готівковими коштами, обслуговування Держаної казначейської служби України та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та ін. Вплив даних операцій на банківську ліквідність за потреби нівелюється чи коригується за допомогою монетарних інструментів [39].

Зростання обсягів готівкових коштів в обігу є фактором зменшення залишків на коррахунків банків і навпаки, зниження готівки призводить до зростання обсягів на коррахунках. Динаміка грошових агрегатів M0, M1, M2, M3 за період 2012-2023 рр. зображена у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Динаміка грошових агрегатів M0, M1, M2, M3
за період 2012-2023 рр., млрд. грн.,%

Період	Грошові агрегати, млн. грн.				Частка M0 у M3, %	Частка M0 у M1, %
	M0	M1	M2	M3		
2012	203,25	323,23	771,13	773,20	26,3	62,9
2013	237,78	383,82	906,24	908,99	26,2	61,9
2014	282,95	435,48	955,35	956,73	29,6	65,0
2015	282,67	472,22	993,81	994,06	28,4	59,9
2016	314,39	529,93	1102,70	1102,70	28,5	59,3
2017	332,55	601,63	1208,56	1208,86	27,5	55,3
2018	363,63	671,29	1273,77	1277,64	28,5	54,2
2019	384,37	770,04	1435,22	1438,31	26,7	49,9
2020	516,08	1050,63	1847,38	1850,01	27,9	49,1
2021	581,01	1281,25	2069,61	2071,36	28,0	45,3
2022	665,9	1571,4	2500,5	2501,6	26,6	42,4
2023	716,2	1863,2	3076,4	3077,2	23,3	38,4

Джерело: розраховано автором за матеріалами [39]

За даними табл. 2.6 можна зробити висновок, що частка готівки в обігу зростала у періоди нестабільності та невизначеності під впливом соціально-політичних та геополітичних подій. Зокрема, зростання готівки в обігу спостерігається у 2014 р. (29,6%), фактором такої динаміки став початок

збройної агресії на Сході країни, у 2018 р. (28,5%) – загострення у Керченській протоці, 2021 р. (28,0%) – світова пандемія, березень 2022 р. (30,5%) – повномасштабне вторгнення.

Для зміни ліквідності банківської системи та впливу на обсяг вільних резервів і показник банківського мультиплікатора та кредитної активності банків національний регулятор застосовує інструмент монетарної політики «Зміна норми обов’язкового резервування», що передбачає встановлення частки резервування у встановленому порядку від залучених депозитів та інших зобов’язань. З метою подальшої мінімізації ризиків структурного профіциту ліквідності НБУ урівняв нормативи обов’язкового резервування юридичних осіб за ознакою строковості. Діючи з вересня 2023 р. норми обов’язкового резервування зображені в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Діючи нормативи обов’язкового резервування

Залучені кошти	Національна валюта	Іноземна валюта
Кошти на вимогу і кошти на поточних рахунках юридичних осіб	10	20
Кошти на вимогу і кошти на поточних рахунках фізичних осіб	20	30
Строкові кошти і вклади (депозити) фізичних осіб із мінімальним початковим строком погашення до 92 календарних днів (включно)	20	30
Строкові кошти і вклади (депозити) юридичних осіб (крім інших банків)	10	20
Строкові кошти і вклади (депозити) фізичних осіб із мінімальним початковим строком погашення, що становить 93 календарні дні та більше	0	10
Кошти вкладів (депозитів) і кошти на поточних рахунках інших банків-нерезидентів та кредити, що отримані від міжнародних (крім фінансових) та інших організацій-нерезидентів	10	20

Джерело: розраховано автором за матеріалами [39]

Динаміка обсягів обов’язкових резервів у встановленому нормативі на період утримання у 2019-2024 рр. зображена на рис. 2.14.

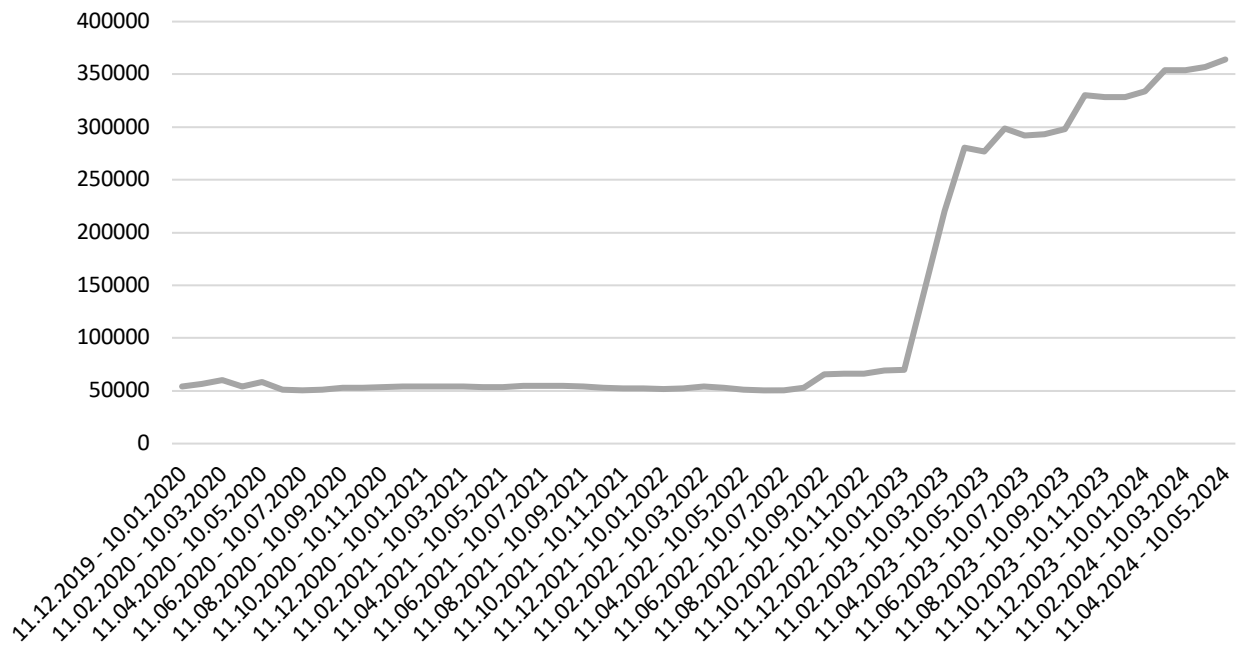

Рис. 2.14 Динаміка обсягів обов'язкових резервів у встановленому нормативі на період утримання за період 2019-2024 рр., млн. грн.

Джерело: розраховано автором за матеріалами [39]

Підвищення центральним банком норми обов'язкового резервування значно вплинуло на їх обсяги у абсолютному вираженні з показника 50 млрд. грн. до рівня більше, ніж 350 млрд. грн. та на інфляційні показники.

Отже, національний регулятор має у своєму розпорядженні всі необхідні монетарні інструменти регулювання банківської ліквідності, щоб мати змогу дієвого впливу та приведення її до оптимального значення. За період з 2014 р., враховувавши висновки світової фінансової кризи 2009 р, кризи ліквідності 2012 р. були удосконалені механізми основних інструментів монетарної політики. Умови дії військового стану нівелюють економічні закони, однак вітчизняному центральному банку вдалося не допустити погіршення показників ліквідності, що стало результатом зміни підходів до розрахунку пруденційних нормативів, проведення стрес-тестування та впровадження європейського досвіду регулювання у вітчизняну практику.

Висновки до другого розділу

На основі дослідження, проведеного в розділі 2, зроблені наступні висновки:

Показники нормативів ліквідності за період 2019-2024 рр. перевищують допустиме значення в середньому по банківській системі в декілька разів. Найвище значення коефіцієнту покриття ліквідністю за всіма валютами (LCR_{BV}) спостерігається у 2023 р. (399,14%). Аналогічна динаміка спостерігається і за показниками коефіцієнта покриття ліквідністю за іноземними валютами (LCR_{iB}), а саме значне зростання у 2022 р. (341,67%) та у 2023 рр. (383,31%). Також в цілому по системі виконується зі значним перевищенням коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR), найвищий показник якого спостерігається у 2023 р., а саме 291,62%, що майже в тричі перевищує нормативне значення 100%.

У структурі чистих активів за період 2019-2023 рр. частка цінних паперів постійно зростала (за виключенням 2021 р.) та збільшилась з 25,4% у 2019 р. до 42,5% у 2023 р. Державні облігації протягом досліджуваного періоду у структурі чистих активів перевищують 20%. Така структура активів склалася в результаті скорочення кредитної активності, зниження рівня кредитоспроможності позичальників в цей період та несприятливими соціально-політичними умовами.

Результатом діяльності банків за період 2019-2023 рр. є прибуток, найвищий показник якого спостерігається у 2021 р., а також у 2023 р., коли прибуток банків зріс майже у 2,7 р або на 279,9%. і склав 83,2 млрд. грн.

Банки з державною часткою протягом досліджуваного періоду дотримуються нормативних значень пруденційних нормативів.

Найбільшу питому вагу державних боргових цінних паперів у структурі чистих активів має АТ КБ «Приватбанк». Станом на 2023 р. частка цінних паперів Уряду складає 37,2%. Ще одним лідером придбання боргових цінних

паперів Уряду є АТ «Ощадбанк», який третину чистих активів сформував за рахунок ОВДП. Дещо нижчий рівень питомої ваги державних паперів України демонструють банки АТ «Укрексімбанк» та АТ «УКРГАЗБАНК».

Найбільший прибуток серед банків з державною часткою протягом досліджуваного періоду отримав АТ КБ «Приват Банк», зокрема 37,8 млрд. грн. за результатами 2023 р.

На початку повномасштабних воєнних дій у 2022 р. банки активно залучали бланкові кредити рефінансування, в основному на короткостроковий період. За 2022 р. кредитів рефінансування було надано на суму 376,6 млрд. грн., що є рекордним показником у вітчизняній практиці.

У 2022 р. обсяг залучених коштів у вигляді депозитних сертифікатів та депозитів «овернайт» склав 52,7 млрд. грн, що у 3,8 р. більше, ніж показник за аналогічний період 2021 р. У 2023 р. обсяги депонування знову зросли до 86,3 млрд. грн. Також слід додати, що в результаті запровадження обмежень щодо доступу до строкових депозитів, залучення коштів проводилося у 2022-2023 рр. в основному у формі депозитів «овернайт».

У 2022 р. центральний банк країни не зважаючи на монетарні параметри у період надзвичайної ситуації активно придбавав воєнні облігації, обсяг яких за рік зріс на 133,7% і склав рекордні 757 млрд. грн.

Сальдо валютних інтервенцій НБУ у 2022-2023 рр. є від'ємним. Національний регулятор в основному продає валюту на ринку. Однак за рахунок підтримки міжнародних партнерів золотовалютні резерви країни зросли до 40 млрд. доларів США.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ

БАНКІВСЬКОЮ ЛІКВІДНІСТЮ

3.1. Напрямки удосконалення управління банківською ліквідністю

Фактори невизначеності, нестабільності, військові дії, ризиковість господарської діяльності має негативний вплив на функціонування банківського сектору. Банківська діяльність постійно супроводжується зростанням ризиків, що потенційно загрожує фінансовій стійкості. Банківська ліквідність прямопропорційно залежить від спроможності ефективно виконувати функції, покладені на банківські установи та є одним із важливих критеріїв стабільного функціонування банку [19].

Одним із важливих напрямків роботи національного банку є спрямування зусиль на підтримку ліквідності банківської системи на достатньому рівні. НБУ постійно вдосконалює механізми надання кредитів рефінансування, проводить зміни у політиці резервування та вживає інші необхідні дії з метою недопущення відпливу коштів з банківських рахунків [48, с. 114; 49, с. 34]. Динаміка залишків на коррахунках банків за період 2019-2024 рр. зображена на рис. 3.1.

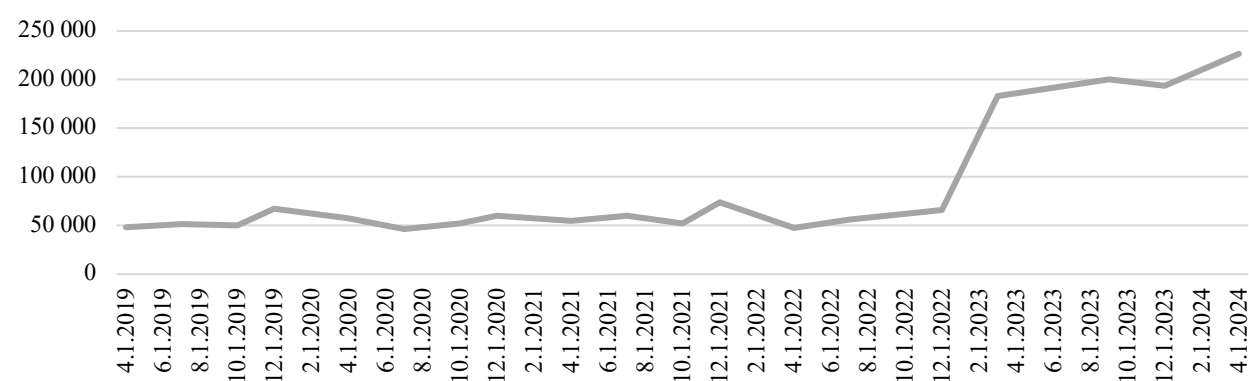

Рис. 3.1 Динаміка залишків на коррахунках банків
за період 2019-2024 рр., млн. грн.

Джерело: розраховано автором за матеріалами [39]

Проаналізовані показники діяльності банків свідчать про зростання обсягів профіциту ліквідності за період з 2019-2024 рр.. Зокрема динаміка залишків на кореспондентських рахунків банків в НБУ та інших банках демонструє значне зростання особливо починаючи з 2023 р.

Також про перенасичення ліквідності в банківському секторі України свідчать результати застосування монетарних інструментів центральним банком з постачання додаткової ліквідності чи її мобілізації. Динаміка результату застосування монетарних операцій НБУ з регулювання ліквідності банківської системи за період 2019-2023 рр. зображена на рис. 3.2.

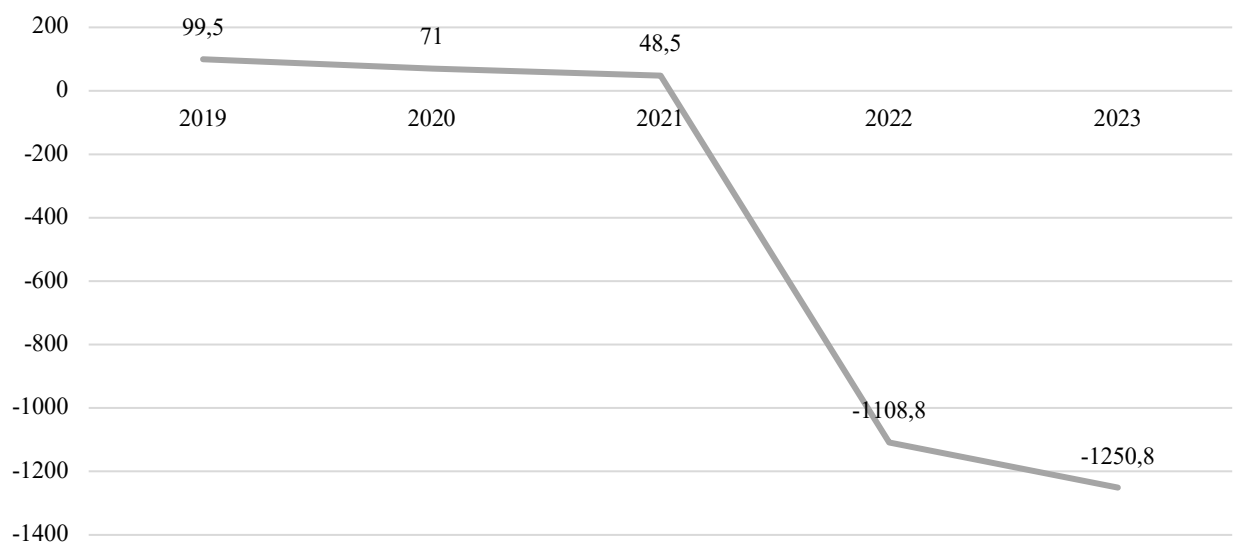

Рис. 3.2 Динаміка результату застосування монетарних операцій НБУ з регулювання ліквідності банківської системи за період 2019-2023 рр., млрд. грн.

Джерело: розраховано автором за матеріалами [39]

За даними рис. 3.2 можна стверджувати, що починаючи з 2022 р. Національний регулятор застосовує монетарні інструменти в основному з абсорбції надлишкової банківської ліквідності. З початком дії воєнного стану активність банків на кредитному ринку призупинилась, особливо у 2022 р., і банківські установи переорієнтували свою інвестиційну діяльність в напрямку придбання ОВДП та депозитних сертифікатів НБУ.

Для дослідження банківської ліквідності нами проаналізована динаміка чистої ліквідної позиції банківської системи за період 2019-2024 рр., що розраховується як різниця між залишками на кореспондентських рахунках банків і сальдо операцій центрального банку з підтримки чи абсорбації ліквідності (рис. 3.3.) [49, с. 25].

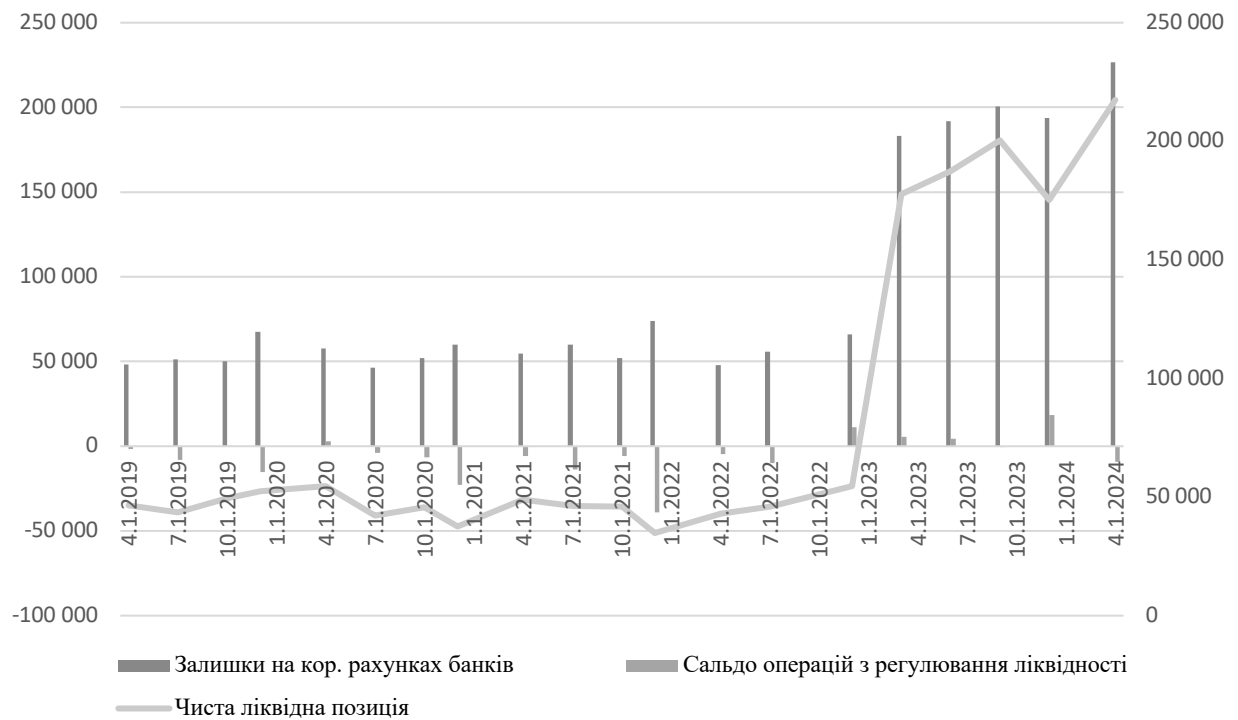

Рис.3.3 Динаміка чистої ліквідної позиції банківської системи України станом на 01.04.2019-01.04.2024 рр., млн. грн.

Джерело: розраховано автором за матеріалами [39]

За даними рис. 3.3 можна зробити висновки про достатність ліквідності банківської системи та, навіть, її перенасичення, особливо з 2023 р. Сальдо операцій з регулювання ліквідності вказує на переважання застосування операцій центральним банком з мобілізації надлишкової ліквідності. Обсяги чистої ліквідної позиції також значно зростають за рахунок збільшення залишків на кореспондентських рахунках вітчизняних банків починаючи з грудня 2022 р.

Не зважаючи на важливу роль банківської системи у грошово-кредитній мультиплікації, банки є комерційними установами і діють з метою отримання

прибутку в досить ризикових умовах. Кожен банк планує свій бізнес таким чином, щоби мінімізувати ризики, зберегти ліквідність та отримати дохід від своєї діяльності.

Державні ж органи, Міністерство фінансів України та НБУ, повинні запропонувати такий механізм регулювання банківської ліквідності, який би спонукав до ефективної трансформації фінансових ресурсів, акумульованих у банківській системі [50].

Зростання обсягів розміщення коштів банків у депозитні сертифікати є наслідком в тому числі дій НБУ, який активно використовує даний монетарний інструмент для абсорбації ліквідності, та мають практично нульові ризики, високу ліквідність та гарантовану дохідність, що робить їх привабливим напрямком інвестування. За таких умов банки охоче інвестують свої фінансові ресурси в даному напрямку, відволікаючись від кредитування економіки. Динаміка обсягів депозитних сертифікатів НБУ, кредитів, наданих вітчизняними банками та відсоткових ставок за даними інструментами, а також рівень ІСЦ за період 2019-2023 рр. зображена на рис. 3.4.

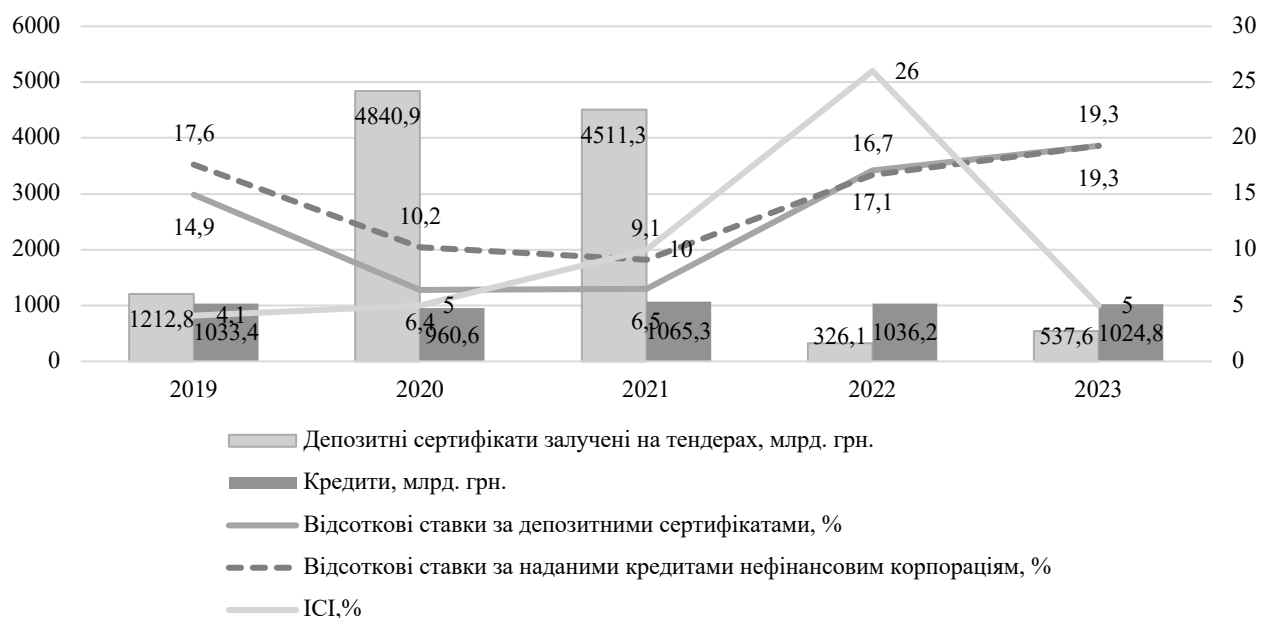

Рис. 3.4 Динаміка обсягів депозитних сертифікатів НБУ, кредитів, наданих вітчизняними банками, відсоткових ставок за даними інструментами та ІСЦ за період 2019-2023 рр., млрд. грн., %

Джерело: розраховано автором за матеріалами [39]

У період 2019-2021 рр., обсяги залучених коштів шляхом розміщення депозитних сертифікатів строком до 100 днів перевищували обсяги наданих кредитів (рис. 3.4). У 2020 р. така ситуація склалася у наслідок світової пандемії. Слід додати, що рівень інфляції в цей період не був значним. Починаючи з 2023 р. Національний регулятор обмежив доступ до строкових депозитних сертифікатів та надав доступ до тендерів тільки банкам, які демонструють стійке нарощення депозитів у національній валюті.

Не зважаючи на несприятливі умови станом на 2023 р. підприємства в цілому є рентабельними, (5,7%). Найкращі показники рентабельності демонструють підприємства, що працюють у сфері інформації та телекомунікації (17,8%), оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (16,1%). Підприємства сільськогосподарського призначення, які досить часто є позичальниками банків демонструють показник рентабельності у 2023 р. 1,9%. Відновлення рентабельності підприємств після 2022 р. вказує на наявність потенційних клієнтів банків на ринку кредитів. Динаміка рівня рентабельності (збитковості) всієї діяльності підприємств в Україні за період січень-вересень 2019-2023 рр. зображена у табл. Б.1 додатку Б.

Збалансованість кредитів і депозитів, тобто на скільки надані кредити забезпечені залученими депозитами, показує коефіцієнт ліквідного співвідношення наданих кредитів до залучених депозитів [52, с. 26]. Динаміка коефіцієнта ліквідного співвідношення наданих кредитів до залучених депозитів банківською системою України за період 2019-2024 рр. зображена на рис. 3.5.

За даними рис. 3.5 можна зробити висновок про перевищення оптимального значення (90-120%) показника відношення кредитів до строкових депозитів у період 2021 р., а саме 163,3%, а також у 2022 р., коли показник, хоча й скоротився, однак залишався ще достатньо високим, а саме 140,7%. Це свідчить про те, що кредити, видані банками у цей період були забезпечені іншим джерелом, ніж строковими депозитами. Слід додати, що в

даний період частка строкових депозитів, порівняно з депозитами до запитання скорочувалася. У 2023 р. та на початку 2024 р. даний показник знизився до 96 %.

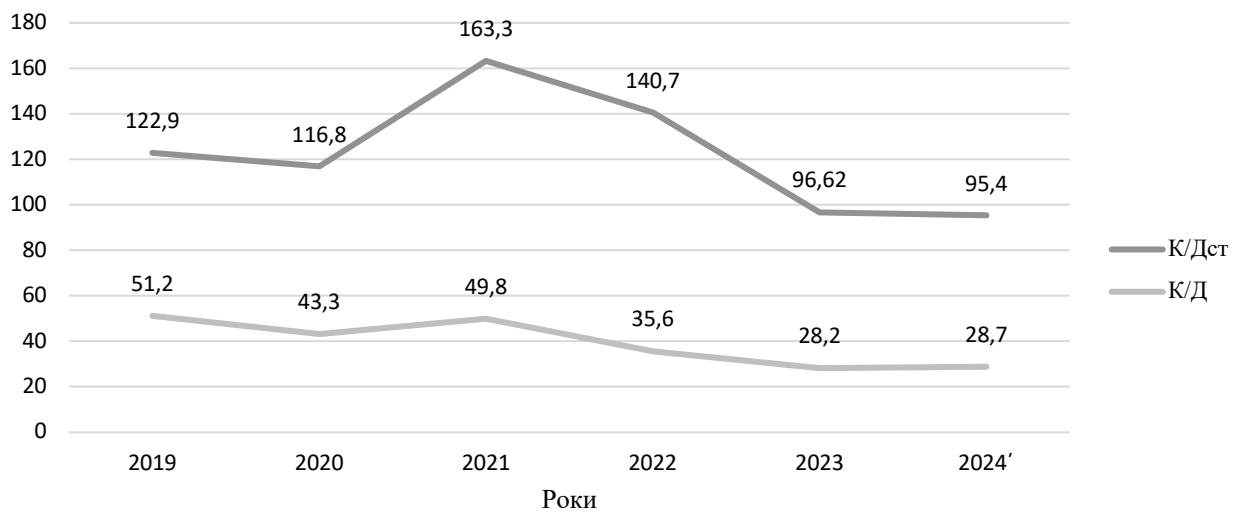

Рис.3.5 Динаміка коефіцієнта ліквідного співвідношення наданих кредитів до залучених депозитів банківською системою України за період 2019-2024 рр., %

' станом на 01.04.2024 р.

Джерело: розраховано автором за матеріалами [39]

Динаміка показника відношення кредитів до загальних депозитів протягом досліджуваного періоду поступово знижується, за виключенням 2021 р., і становить у 2023 р. 28,2%, що на 23% менше, ніж за аналогічний період 2019 р., коли значення показника дорівнювало 51,2%. Такі результати вказують на зменшення обсягів кредитів в структурі активів банків.

Важливим у процесі управління банківською ліквідністю дотримуватися принципів диверсифікації активів. Зокрема за методикою Сухоголої Л.Ф для оцінки активів використовується коефіцієнт концентрації активів (K_k), якій розраховується за формулою:

$$K_k = \frac{A_1}{\sum A_1}, \quad (3.1)$$

де A_1 – певна група активів;

$\sum A_1$ - сукупні активи.

За методикою Сухоголої Л. Ф. оптимальної вважається наступна структура активів банку [53, с. 70]:

- високоліквідні активи, у числі яких залишки коштів в касі, всі кошти на кореспондентських рахунках - коефіцієнт концентрації близько 0,3;
- надані кредити - $K_k = 0,4$;
- всі вкладення в цінні папери - не більше $K_k = 0,10-0,12$;
- основні кошти й нематеріальні активи - $K_k = 0,17-0,18$;
- Інші активи - K_k не більше 0,02-0,03.

Чим більша величина коефіцієнта концентрації певної групи активів, тим більш ризиковою вважається діяльність банку.

Динаміка коефіцієнтів концентрації активів банківської системи України за 2019-2023 рр. за методикою Сухоголої Л.Ф.

Таблиця 3.1

Динаміка коефіцієнтів концентрації активів за 2019-2023 роки
за методикою Сухоголої Л.Ф.

Показники	Період					
	2019	2020	2021	2022	2023	Рекомендоване значення
Високоліквідні активи	0,412	0,467	0,433	0,427	0,458	0,3
Надані кредити	0,376	0,327	0,373	0,292	0,233	0,4
Вкладення в цінні папери	0,254	0,326	0,317	0,351	0,425	0,1-0,12
Основні засоби та нематеріальні активи	0,031	0,027	0,023	0,018	0,045	0,17-0,18
Інші активи	0,009	0,007	0,006	0,005	0,004	0,02-0,03

Джерело: розраховано автором за матеріалами [39; 53, с. 70]

За результатами проведеного аналізу (табл. 3.1) можна зробити висновок, що структура активів банківської системи України не є оптимальною за період 2019-2023 рр.. Рівень концентрації цінних паперів у структурі активів значно перевищує рекомендоване значення, зокрема у 2022 р. у 3,5 р., а у 2023 р. у 4,3 р. Однак, варто додати, що у портфелі цінних паперів вітчизняних банків значна частка високоліквідних фінансових інструментів, що є свідченням поліпшення диверсифікації активних операцій банку і

зниження рівня ризикованості в діяльності банку. Така тенденція характерна для банківської системи на сьогодні, так як за неможливості активно кредитувати, банки збільшують портфель цінних паперів.

Зниження показника концентрації кредитів вказує на сповільнення діяльності банків на ринку кредитів. За період дослідження нормативне значення 0,4 не досягалось.

Низьке значення концентрації основних засобів та нематеріальних активів вказує на те, що вітчизняні банки не вкладають кошти в недохідні, низьколіквідні активи, що безумовно впливає на його показники прибутковості. Однак, замале значення даного коефіцієнту може вказувати на незначні спрямування коштів на розвиток іміджу банку, модернізацію приміщень, скорочення відділень, рекламу тощо.

Структура активів банків залежить від структури її пасивів, адже кредити повинні бути основним напрямком інвестування активів банків, а депозити основним джерелом формування пасивів.

Одним активних із напрямків розміщення фінансових ресурсів банків є активне придбання державних облігацій. Динаміка облікової ставки, відсоткової ставки за депозитами у національній валюті та за ОВДП за період 2021-2024 рр. зображено на рис. 3.6.

На грошовому ринку, в результаті процентної політики НБУ склалася ситуація, коли облікова ставка, навіть з врахуванням економічного лагу 6 місяців, значно перевищує ринкову ставку за депозитами в національній валюті, а у період 2022 р. і дохідність ОВДП, що вказує на занадто високий її рівень та на слабкість трансмісійного механізму монетарної політики та не координованість дій Уряду та НБУ в даному напрямку. У таких діях регулятора чітко прослідковуються мотиви збереження високої дохідності державних облігацій і депозитних сертифікатів НБУ, порівняно з депозитами банків [50; 54]. Високі відсоткові ставки за державними облігаціями збільшують навантаження на бюджет країни.

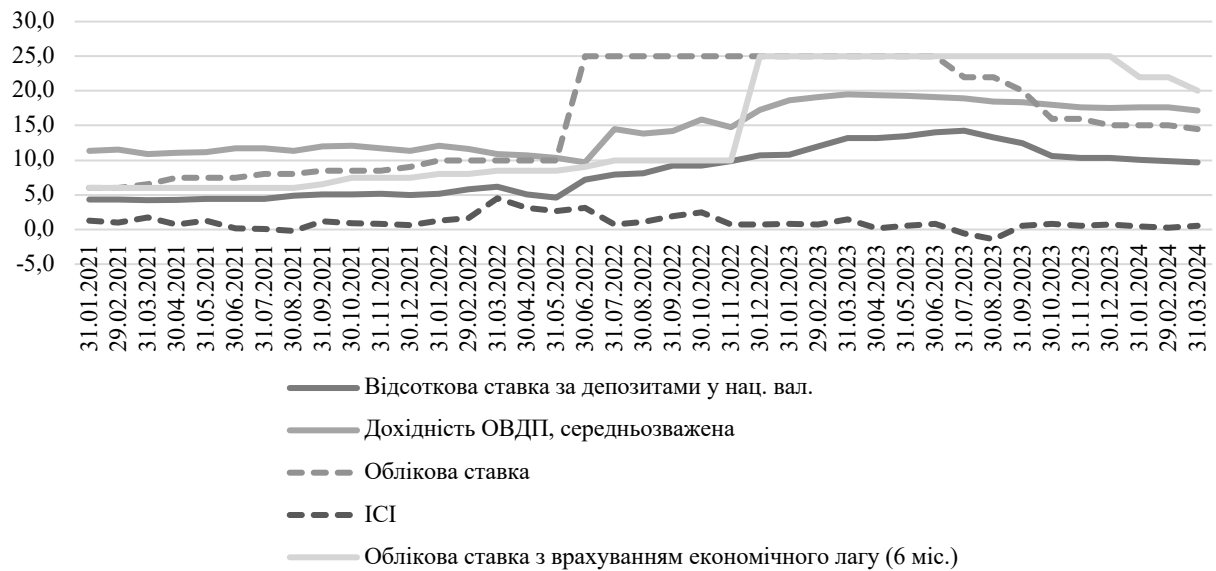

Рис. 3.6. Динаміка облікової ставки, відсоткової ставки за депозитами у національній валюті та за ОВДП за період 2021-2024 рр.,%

Джерело: розраховано автором за матеріалами [39]

Також процентна політика НБУ формує диспропорції на ринку кредитних послуг. В умовах дії програми кредитування «5-7-9» формуються нерівні умови функціонування банків, які не беруть участь у даному проекті і вимушені формувати цінову політику, зважаючи на рівень облікової ставки та ризику, що знижує їх конкурентні позиції. Слід додати, що у програмі кредитування «5-7-9» станом на 2024 р. приймають участь 45 банків.

Отже, з метою збалансованої структури активів необхідним є зміна підходу до її формування, зниження концентрації активів одного типу, що знизить потенційні ризики та підвищить рівень фінансової стійкості банківської системи. Також важливим є розширення кредитування населення та корпоративного бізнесу.

Причинами тенденції зниження питомої ваги кредитів у структурі активів можна назвати наступні:

- загально економічна та політична ситуація в країні не сприяє активному кредитуванню, особливо під час дії воєнного стану, адже ризики неповернення кредитів значно зростають.

- необхідність нарощення власного капіталу та покращення його структури, що є вимогами НБУ;
- особливості монетарної політики Національного регулятора у умовах дії режиму таргетування інфляції, тримання досить довгий період показник облікової ставки на досить високому рівні та застосування депозитних сертифікатів як постійного монетарного інструменту.

Отже, для нівелювання диспропорцій, спровокованих сформованою надлишковою банківською ліквідністю та вже сьогодні формування основ відновлення економіки України важливим є:

- гармонізація фіскальної та монетарної політики, спрямованої на активізацію господарської діяльності, відновлення економічної діяльності;
- активізувати банківське кредитування, шляхом надання гарантій Кабінету Міністрів України, особливо важливим галузям, зокрема військовій;
- знизити рівень ключової ставки, зважаючи на низький рівень споживчої інфляції та на фактори інфляційних процесів, які в основному є немонетарними;
- з метою перерозподілу вільних ресурсів банків в напрямку державного бюджету відновити емісію державних облігацій строком до 6 міс.;
- запровадити плаваючу відсоткову ставку, що базуватиметься на рівні ключової, за довгостроковими державними облігаціями з метою збільшення їх привабливості.

Дані заходи сприятимуть ефективному перерозподілу сформованої ліквідності та дозволять активізувати банківське кредитування, створять можливості залучити додаткові кошти до державного бюджету, зменшать процентні витрати центрального банку, що дозволить НБУ перерахувати на рахунок Міністерства Фінансів України більше коштів за результатами звітного року та збільшати його доходи. Вже сьогодні, в період дії військового стану державні регулятори повинні готуватися до відновлення економіки та формувати такі механізми, за допомогою яких банківська система України максимально ефективно використає свій потенціал для розвитку країни.

3.2. Зарубіжний досвід управління банківською ліквідністю

Ліквідність банківської системи є вагомим фактором її фінансової стабільності і стійкості. Удосконалення методів регулювання ліквідності було спровоковано світовою фінансовою кризою, яка нівелювала звичні принципи управління ризиками ліквідності. З метою забезпечення дієвості управління банківською ліквідністю Базельським комітетом було прийнято ряд важливих документів. На міжнародному рівні в рамках рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду, іменованого Базель III, було встановлено кількісні вимоги до ліквідності банків.

Імплементація Базельських рекомендацій на європейському рівні відбулася через запровадження в правовпорядок Європейського Союзу директиви та регламенту під назвою CRD IV/CRR package (Capital Requirements Directive IV/Capital Requirements Regulation). Як наслідок, були запроваджені кількісні нормативи ліквідності шляхом обов'язкового використання два показники, в тому числі:

- коефіцієнт покриття ліквідності (LCR);
- коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR).

Зазначені показники є кількісним відображенням двох видів ліквідності, що стосуються короткострокового та довгострокового фінансового стану банку. Зокрема, коефіцієнт покриття ліквідністю відноситься до оцінки короткострокової ліквідності, іншими словами поточної ліквідності, що означає здатність розраховуватися за поточними зобов'язаннями в результаті достатньої суми ліквідні кошти. У свою чергу, коефіцієнт стабільного фінансування визначає ліквідність довгострокову, іншими словами структурну, тобто оптимальність строкової структури активів і пасивів, що забезпечує безперервність фінансування операцій банку [55, с. 9].

У 2023 р. ситуація з ліквідністю банківського сектору Польщі була на достатньому рівні, а вартість портфеля ліквідних активів по відношенню до

загального балансу була високою. Протягом 2019-2023 рр. більше 20% балансу банківського сектору складалася з цінних паперів казначейства та цінних паперів, гарантованих державним казначейством, і векселів Національним банком Польщі. Динаміка частки внутрішніх казначейських цінних паперів і грошових векселів у структурі активів банків Республіки Польща за період 2019-2023 рр. зображено на рис. 3.7.

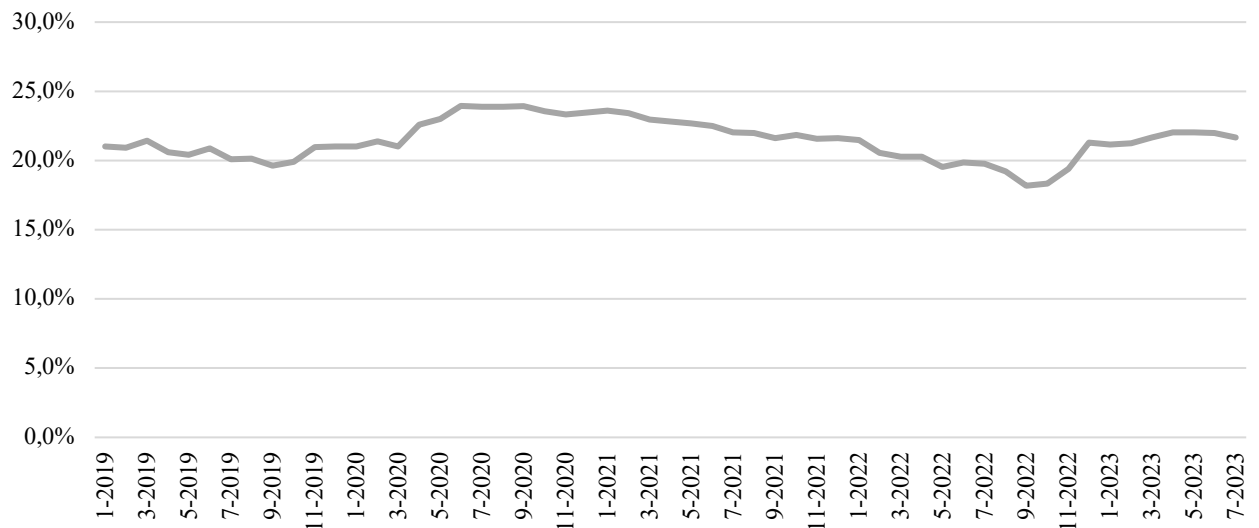

Рис. 3.7 Динаміка частки внутрішніх казначейських цінних паперів і грошових векселів у структурі активів банків Польщі за період 2019-2023 рр.,%

Джерело: розраховано автором за матеріалами [56; 57; 58]

За даними рис. 3.7 можна стверджувати про зростання частки цінних паперів казначейства та цінних паперів, гарантованих державним казначейством, і векселів Національного банку Польщі. Найвище значення показника спостерігається протягом 2020 р. і складає близько 25%. Найнижче значення – у вересні 2022 р., а саме 18%.

Усі банки в Польщі зобов'язані дотримуватися мінімальних вимог LCR, встановлених Національним банком Польщі. Надлишок ліквідних активів розуміється як перевищення суми ліквідних активів над чистими відтоками, коли LCR досягається на рівні 100%. Боргові цінні папери для цілей LCR обліковуються за ринковою вартістю незалежно від портфеля. Динаміка

показника LCR та NSFR банків Польщі за період 2021-2023 рр. зображена у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Динаміка показника LCR та NSFR банків Польщі
за період 2021-2023 рр.,%

Станом на	I кв.	Медіанне значення	IV кв.
LCR			
2021	150	173,3	196,3
2022	158	175,1	218,0
2023	175,1	209,3	214,1
NSFR			
2021	126,0	144,9	155,9
2022	131,7	149,3	177,6
2023	139,7	151,2	170,2

Джерело: розраховано автором за матеріалами [56; 57; 58]

За даними табл. 3.2 можна зробити висновок про дотримання нормативів ліквідності, а також про зростання їх значень. Зокрема за результатами 2023 р. показник LCR становив 214,1%, а NSFR – 170,2%, що вказує на достатність ліквідності банківської системи Польщі.

Важливою для дослідження є оцінка структури та динаміки активів та пасивів банківської системи Польщі у розрізі строків, що подані у табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Структура та динаміка активів та пасивів банківської системи Польщі у
розрізі строків за період 2019-2023 рр., %

Станом на	Строки				
	Менше 1 міс.	від 1 до 3 міс.	Від 3 міс. до 1 року	Від 1 року до 5 років	Більше 5 років
Активи					
31.12.2019	10,6	2,6	9,7	33,3	29,8
31.12.2020	13,5	2,6	9,5	30,1	27,6
31.12.2022	17,4	2,9	8,0	29,5	25,0
31.07.2023	17,5	3,4	8,4	28,4	24,1
Пасиви					
31.12.2019	18,0	7,1	10,3	7,7	5,3
31.12.2020	12,7	4,2	4,7	6,6	8,4
31.12.2022	15,8	6,5	5,7	9,9	7,1
31.07.2023	17,6	6,9	7,7	9,5	6,4

Джерело: розраховано автором за матеріалами [56; 57; 58]

Невідповідність строків погашення активів і пасивів у польському банківському секторі, хоча й значна (табл. 3.3), однак не створює системного ризику, адже депозити є стабільними та підлягають захисту. Зокрема частка довгострокових кредитів у 2023 р. становить 28,4% за кредитами від 1 року до 5, а питома вага кредитів, строк яких перевищує 5 років – 24,1%. Частка депозитів, аналогічних за строками становить 9,5% та 6,4% відповідно.

Також доцільно проаналізувати досвід управління ліквідністю центральними банками інших країн. Зокрема донедавна такий монетарний інструмент як обов'язкові резерви використовувався в основному для боротьби з доларизацією та практично не змінювався. Однак у 2022 р. національні регулятори деяких країн почали використовувати обов'язкові резерви з метою посилення монетарних умов. Зміна нормативів обов'язкових резервів у зарубіжних країнах подана у табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Зміна нормативів обов'язкових резервів у зарубіжних країнах

Країна	Цілі використання обов'язкових резервів			Обов'язкові резерви а національній валюті		Обов'язкові резерви в іноземній валюті	
	МП	РЛ	МПр	%	Зміна з початку 2022 р.	%	Зміна з початку 2022 р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Чехія			-	2	-(остання зміна 07.10.1999)	2	-(остання зміна 07.10.1999)
Польща	+	+	-	3,5	31.03.2022 30.11.2021(↑до 2%)	3,5	31.03.2022
Румунія	+	+	-	0/8	-(остання зміна 24.08.2002/ 24.05.2015)	0/5	-(остання зміна 24.05.2009/ 24.11.2020)
Угорщина	+	+	-	10/15	01.04.2023 01.10.2022(↑до 5%/10%)	10/15	01.04.2023
Сербія	+	+	+	0/5	-(остання зміна 17.10.2018)	13/20	-(остання зміна 17.10.2018)

Продовження табл. 3.4

1	2	3	4	5	6	7	8
Молдова	-	+	-	34	16.12.2022 16.11.2022(↓до 37%) 16.08.2022(↑до 40%) 16.07.2022 (↑до37%) 16.06.2022(↑до34%) 16.05.2022(↑до32%) 16.04.2022(↑до30%) 16.01.2022(↑до28%)	45	16.08.2022 16.07.2022(↑до42%) 16.06.2022(↑до39%) 16.05.2022(↑до36%) 16.04.2022(↑до33%)

МП-монетарна політика, РЛ – регулювання ліквідності, Мпр – макропруденційне регулювання

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [59]

З даних табл. 3.4 можна зробити висновок, що на сьогодні центральні банки країн, що досліджуються в основному використовували обов'язкові резерви як монетарні інструмент та інструмент регулювання банківської ліквідності.

У 2022 році Національний банк Польщі підвищив ключову ставку на 500 б.п. до рівня 6,75% (найвище значення з 2002 р.), а також підвищив норматив обов'язкових резервів спочатку з 0,5% до 2%, а згодом – до 3,5%. Такі дії центрального банку Польщі дозволили абсорбувати близько 19% надлишкової банківської ліквідності.

Центральний банк Молдови в умовах розгортання інфляційних процесів (у жовтні 2022 р. зростання ІСЦ спостерігалось до рівня 34,6% р/р) підвищив ключову ставку з 2,65% до 21,5% та посилив нормативи обов'язкових резервів, зокрема: з 26% до 40% за коштами в національній валюті та з 30% до 45% за коштами у вільноконвертованій валюті.

Також цікавий досвід нарахування та сплата центральними банками відсотків на сформовані обов'язкові резерви у таких країнах як Польща, Угорщина, Чехія, Румунія, Сербія, Молдова, Словаччина, Туреччина.

Дотримання принципу платності у використанні зазначеного інструмента є ринковим підходом, зумовленим розумінням того, що в разі відсутності плати за сформованими банками резервами, цей інструмент діє як податок на банківську систему та її позичальників, на яких переноситься тягар

підвищених процентів за кредит за непрацюючі резервні кошти. Розрахунковий період для виконання резервних вимог як правило, становить один місяць, проте може коливатися від 10 днів (Іспанія) до шести місяців (Велика Британія) [60, с. 107]. Плата центрального банку за сформовані обов'язкові резерви банкам у зарубіжних країнах зображена у табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Плата центрального банку за сформовані обов'язкові резерви банкам
у зарубіжних країнах

Країна	Обов'язкові резерви в національній валюті	Обов'язкові резерви в іноземній валюті
Чехія	Ключова ставка	Ключова ставка
Польща	Ключова ставка	Ключова ставка
Румунія	0.70%, 24.03.2023	0.04% EUR, 24.03.2023; 0.24% USD, 24.03.2023
Угорщина	на 25% обсягу резервів плата 0%, на 75% -плата у розмірі ключової ставки, резерви понад норматив – плата за ставкою депозитних тендерів овернайт	на 25% обсягу резервів плата 0%, на 75% -плата у розмірі ключової ставки, резерви понад норматив – плата за ставкою депозитних тендерів овернайт
Сербія	0.75%, 18.06.2022	Плата відсутня
Молдова	Ставка за депозитом ЦБ овернайт, 07.05.2019	0.01%, 07.05.2019

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [59]

Отже, зарубіжна та національна практика демонструють, що стабільність ліквідності банківської системи досягається встановленням та виконанням пруденційних нормативів. Для удосконалення практики регулювання грошово-кредитного ринку в різних країнах застосовуються найкращі механізми та прийоми досвіду зарубіжних країн, з урахуванням особливості національної економіки. Для розвитку вітчизняної банківської системи України корисним буде перейняти кращі приклади зарубіжного досвіду, що дасть змогу удосконалити процес регулювання ліквідності як окремого банку так і в цілому банківської системи.

Висновки до третього розділу

На основі дослідження, проведеного в розділі 3, зроблені наступні висновки:

Структура активів банківської системи України не є оптимальною за період 2019-2023 рр.. Рівень концентрації цінних паперів у структурі активів значно перевищує рекомендоване значення. Зниження показника концентрації кредитів вказує на сповільнення діяльності банків на ринку кредитів. За період дослідження нормативне значення 0,4 не досягалося. Така тенденція характерна для банківської системи на сьогодні, так як за неможливості активно кредитувати, банки збільшують портфель цінних паперів.

Динаміка показника відношення кредитів до загальних депозитів протягом досліджуваного періоду поступово знижується, за виключенням 2021 р., і становить у 2023 р. 28,2%, що на 23% менше, ніж за аналогічний період 2019 р., коли значення показника дорівнювало 51,2%. Такі результати вказують на зменшення обсягів кредитів в структурі активів банків.

Для нівелювання диспропорцій, спровокованих сформованою надлишковою банківською ліквідністю та вже сьогодні формування основ для відновлення економіки України важливим є: гармонізація фіскальної та монетарної політики, спрямованої на активізацію господарської діяльності, відновлення економічної діяльності; активізувати банківське кредитування, шляхом надання гарантій Кабінету Міністрів України, особливо важливим галузям, зокрема військовій; знизити рівень ключової ставки, зважаючи на низький рівень споживчої інфляції та на фактори інфляційних процесів, які в основному є немонетарними; з метою перерозподілу вільних ресурсів банків в напрямку державного бюджету відновити емісію державних облігацій строком до 6 міс.; запровадити плаваючу відсоткову ставку, що базуватиметься на рівні ключової, за довгостроковими державними облігаціями з метою збільшення їх привабливості.

У 2022 році Національний банк Польщі підвищив ключову ставку на 500 б.п. до рівня 6,75% (найвище значення з 2002 р.), а також підвищив норматив обов'язкових резервів спочатку з 0,5% до 2%, а згодом – до 3,5%. Такі дії центрального банку Польщі дозволили абсорбувати близько 19% надлишкової банківської ліквідності. За результатами 2023 р. показник LCR становив 214,1%, а NSFR – 170,2%, що вказує на достатність ліквідності банківської системи Польщі.

У країнах в тому числі Європейського Союзу відбувається нарахування та сплата центральними банками відсотків на сформовані обов'язкові резерви. Дотримання принципу платності у використанні зазначеного інструмента є ринковим підходом, зумовленим розумінням того, що в разі відсутності плати за сформованими банками резервами, цей інструмент діє як податок на банківську систему та її позичальників, на яких переноситься тягар підвищених процентів за кредит за непрацюючі резервні кошти.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало змогу зробити висновки та сформулювати пропозиції, які розкривають результати виконання поставлених у дослідженні завдань:

1. Ліквідність банківської системи це постійна спроможність банківської системи своєчасно забезпечувати виконання власних зобов'язань перед вкладниками, кредиторами та засновниками банківської установи, а також можливість залучати кошти у вигляді вкладів, здійснювати інвестиційно-кредитні діяльність, забезпечувати організацію розрахунків і обслуговування платіжного обороту підприємств і організацій.

Ліквідність банку – це потенційна спроможність банку виконати власні зобов'язання, рівень досяжності якої залежить від показників ефективності розміщення залучених фінансових ресурсів.

2. До методів управління ліквідності на рівні банку відносяться: метод фондового пулу, метод конверсії фондів, метод статистичних випробувань, метод загального фонду коштів, метод оцінки ліквідності за грошовим потоком, метод коефіцієнтів, метод кореляційно-регресійного аналізу, імітаційна модель прогнозування, GAP-аналіз, стрес-тестування, метод оцінки величини відтоку зобов'язань, метод трансформаційного ціноутворення, використання логічної регресії, експертний метод та ін.

З метою регулювання ліквідності банківської системи НБУ застосовує такі інструменти як рефінансування, операції з депозитними сертифікатами, операції з цінними паперами, а також встановлення норми обов'язкових резервів.

3. На сьогодні національний регулятор з метою забезпечення стабільності банківської системи і захисту прав споживачів фінансових послуг встановлює пруденційні нормативи, які обов'язкові до виконання: коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами (LCR_{ВВ}); коефіцієнт покриття

ліквідністю за іноземними валютами (LCR_{IV}); коефіцієнт чистого стабільного фінансування ($NSFR$).

Вітчизняна нормативно-правова база (закони України, постанови, інструкції) дозволяє в повній мірі регулювати стан ліквідності банківської системи та забезпечувати таким чином фінансову стабільність та безпеку.

4. Показники нормативів ліквідності за період 2019-2024 рр. перевищують допустиме значення в середньому по банківській системі в декілька разів. Найвище значення коефіцієнту покриття ліквідністю за всіма валютами (LCR_{BV}) спостерігається у 2023 р. (399,14%). Аналогічна динаміка спостерігається і за показниками коефіцієнта покриття ліквідністю за іноземними валютами (LCR_{IV}), а саме значне зростання у 2022 р. (341,67%) та у 2023 рр. (383,31%). Також в цілому по системі виконується зі значним перевищенням коефіцієнт чистого стабільного фінансування ($NSFR$), найвищий показник якого спостерігається у 2023 р., а саме 291,62%, що майже в тричі перевищує нормативне значення 100%.

У структурі чистих активів за період 2019-2023 рр. частка цінних паперів постійно зростала (за виключенням 2021 р.) та збільшилась з 25,4% у 2019 р. до 42,5% у 2023 р. Державні облігації протягом досліджуваного періоду у структурі чистих активів перевищують 20%. Така структура активів склалася в результаті скорочення кредитної активності, зниження рівня кредитоспроможності позичальників в цей період та несприятливими соціально-політичними умовами.

Результатом діяльності банків за період 2019-2023 рр. є прибуток, найвищий показник якого спостерігається у 2021 р., а також у 2023 р., коли прибуток банків зріс майже у 2,7 р або на 279,9%. і склав 83,2 млрд. грн.

5. Банки з державною часткою протягом досліджуваного періоду дотримуються нормативних значень пруденційних нормативів.

Найбільшу питому вагу державних боргових цінних паперів у структурі чистих активів має АТ КБ «Приватбанк». Станом на 2023 р. частка цінних паперів Уряду складає 37,2%. Ще одним лідером придбання боргових цінних

паперів Уряду є АТ «Ощадбанк», який третину чистих активів сформував за рахунок ОВДП. Дещо нижчий рівень питомої ваги державних паперів України демонструють банки АТ «Укрексімбанк» та АТ «УКРГАЗБАНК».

Найбільший прибуток серед банків з державною часткою протягом досліджуваного періоду отримав АТ КБ «Приват Банк», зокрема 37,8 млрд. грн. за результатами 2023 р.

6. На початку повномасштабних воєнних дій у 2022 р. банки активно залучали бланкові кредити рефінансування, в основному на короткостроковий період. За 2022 р. кредитів рефінансування було надано на суму 376,6 млрд. грн., що є рекордним показником у вітчизняній практиці. У 2022 р. обсяг залучених коштів у вигляді депозитних сертифікатів та депозитів «овернайт» склав 52,7 млрд. грн, що у 3,8 р. більше, ніж показник за аналогічний період 2021 р. У 2023 р. обсяги депонування знову зросли до 86,3 млрд. грн. Також слід додати, що в результаті запровадження обмежень щодо доступу до строкових депозитів, залучення коштів проводилося у 2022-2023 рр. в основному у формі депозитів «овернайт».

У 2022 р. центральний банк країни не зважаючи на монетарні параметри у період надзвичайної ситуації активно придбавав воєнні облігації, обсяг яких за рік зріс на 133,7% і склав рекордні 757 млрд. грн. Сальдо валютних інтервенцій НБУ у 2022-2023 рр. є від'ємним. Національний регулятор в основному продає валюту на ринку. Однак за рахунок підтримки міжнародних партнерів золотовалютні резерви країни зросли до 40 млрд. доларів США.

7. Для нівелювання диспропорцій, спровокованих сформованою надлишковою банківською ліквідністю та вже сьогодні формування основ для відновлення економіки України важливим є: гармонізація фіскальної та монетарної політики, спрямованої на активізацію господарської діяльності, відновлення економічної діяльності; активізувати банківське кредитування, шляхом надання гарантій Кабінету Міністрів України, особливо важливим галузям, зокрема військовій; знизити рівень ключової ставки, зважаючи на низький рівень споживчої інфляції та на фактори інфляційних процесів, які в

основному є немонетарними; з метою перерозподілу вільних ресурсів банків в напрямку державного бюджету відновити емісію державних облігацій строком до 6 міс.; запровадити плаваючу відсоткову ставку, що базуватиметься на рівні ключової, за довгостроковими державними облігаціями з метою збільшення їх привабливості.

8. У 2022 році Національний банк Польщі підвищив ключову ставку на 500 б.п. до рівня 6,75% (найвище значення з 2002 р.), а також підвищив норматив обов'язкових резервів спочатку з 0,5% до 2%, а згодом – до 3,5%. Такі дії центрального банку Польщі дозволили абсорбувати близько 19% надлишкової банківської ліквідності. За результатами 2023 р. показник LCR становив 214,1%, а NSFR – 170,2%, що вказує на достатність ліквідності банківської системи Польщі.

У країнах в тому числі Європейського Союзу відбувається нарахування та сплата центральними банками відсотків на сформовані обов'язкові резерви. Дотримання принципу платності у використанні зазначеного інструмента є ринковим підходом, зумовленим розумінням того, що в разі відсутності плати за сформованими банками резервами, цей інструмент діє як податок на банківську систему та її позичальників, на яких переноситься тягар підвищених процентів за кредит за непрацюючі резервні кошти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блащук-Дев'яткіна Н.З., Маруніч К.В. Управління ліквідністю банків. Економічні науки. 2023. №9 (121). С. 7-12. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5921/5792>
2. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: постанова НБУ №368 від 28.08.2001 р. URL: <http://surl.li/skxau>
3. Косарева І.П., Крамська Д.О. Ліквідність банку: сутність та вплив основних факторів на діяльність банків. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 29. С. 99-103. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/29_1_2018/22.pdf
4. Прутська О.О., Візнюк В.Ю. сучасний стан та проблеми ліквідності банківської системи України. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. №14. С. 846-848. URL: <http://global-national.in.ua/archive/14-2016/168.pdf>
5. Дроботя Я.С., Дорошенко О.О., Яременко А.С. Ризик ліквідності комерційного банку. Ефективна економіка. 2022. №2. URL: <https://dspace.pdau.edu.ua/server/api/core/bitstreams/406b9a2b-6fd1-4966-bbbf-38e6b7cdf3b8/content>
6. Андросова О.Ф., Пекарська Д.С. Ліквідність банківської системи України: сучасний стан та проблеми регулювання. Вісник запорізького національного університету. Економічні науки. 2015. №1 (25). С. 139-145. URL: file:///C:/Users/E-mashines/Downloads/Vznu_eco_2015_1_19.pdf
7. Христофорова О.М., Мінасян М.Т. Ліквідність банківської системи та практичні аспекти її забезпечення в сучасних умовах України. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2019. Вип. 36. С. 109-114 URL: <https://ejournal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/611/607>
8. Тарасевич Н.В. Фінансовий менеджмент у банку : навч. посібник. Одеса: ОНЕУ. 2013. 271 с.

9. Новосьолова О.С. Ліквідність банку та банківської системи України як індикатор ефективності банківської діяльності. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2020. Том 31 (70) №3. С. 76-82.
10. Рудан В.Я. Управління ліквідністю банківської системи України : дис. канд. екон. наук : 08.00.08 / Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль. 2016. 304 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/1676/1/dis-rudan.pdf>
11. Герасименко Р.А. Фінансовий менеджмент у банку: навч. посібник / Р.А. Герасименко, В.В. Герасименко, Л.В. Юрчишена. Вінниця. 2017. 128 с.
12. Безвух С.В. Ліквідність банку: та фактори впливу. Ефективна економіка. 2015. №2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4650>
13. Лисенок О.В. Механізм оцінки ліквідності банківської системи. Вісник ЖДТК. 2014. №2 (68). С. 275-281. URL: https://library.ztu.edu.ua/e-copies/VISNUK/68_2/275.pdf
14. Криклій О.А., Москаленко А.О. Вплив невизначеності на ліквідність банківської системи. Ефективна економіка. 2020. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/59.pdf
15. Довгань Ж.М. Менеджмент у банках : підручник. Тернопіль. Економічна думка. 2017. 512 с.
16. Бойко А.С. Фактори впливу на забезпечення банківської ліквідності в Україні. Агросвіт. 2018. №11. С. 43-47 URL: http://www.agrosvit.info/pdf/11_2018/10.pdf
17. Путінцева Т.В. Управління ліквідністю комерційних банків. Вісник університету банківської справи. 2020. №2 (38). С. 43-53. URL: [file:///C:/Users/E-mashines/Downloads/roman_editor,+8%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/E-mashines/Downloads/roman_editor,+8%20(1).pdf)
18. Федішин М.П., Слусаряк М.М. Технологія управління ліквідністю комерційних банків: теоретичний аспект. Економіка і суспільство. 2018. № 16. С. 840-846. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/16_ukr/127.pdf

19. Павленко Л.Д., Ткаченко А.П. Ризик-фактори ліквідності банку та методи їх оцінювання в умовах волатильності банківської системи України. Ефективна економіка. 2020. №6. URL: <file:///C:/Users/E-mashines/Desktop/%D0%9B%D1%96%D0%BA%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C/1.2.%201.3.!.pdf>
20. Путінцева Т.В. Ліквідність комерційних банків України у забезпеченні їхньої фінансової безпеки : дис. канд. екон. наук : 08.00.08: / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів. 2022. 279 с. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/06/diss_Putintseva.pdf
21. Краснова І.В. Громницька І.Ю. Процес розгортання кризи ліквідності банківської системи в циклічних умовах. Бізнес інформ. 2018. №5. С. 343-350. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2018-5_0-pages-343_350.pdf
22. Ільчук П.Г., Коць О.О. Особливості регулювання банківської ліквідності на макро- і мікрорівні. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики. 2021. №6 (41). С. 32-42. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3516/3401>
23. Люзняк М.Є., О.М. Бартош Інструменти грошово-кредитної політики НБУ та їх вплив на депозитний та кредитний ринки. Ефективна економіка. 2012. №11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=838>
24. Коваленко В.В. Регулювання ліквідності банків України: проблеми та перспективи. Державне управління: удосконалення та розвиток. 7. 2020. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/7_2020/5.pdf
25. Про Національний банк України: Закон України, затверджений Верховною Радою України від 20.05.1999 р. № 679-XIV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>
26. Про банки і банківську діяльність : Закон України, затверджений Верховною Радою України від 07.12.2000 р. №2121-III URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14?find=1&text=депозитні#wl_1

27. Про затвердження Положення про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи : постанова Правління НБУ від 17.09.2015 р. № 615 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0615500-15#Text>

28. Про затвердження Положення про надання Національним банком України стабілізаційних кредитів банкам України: постанова Правління від 13.07.2010 р. № 327 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0540-10#Text>

29. Про затвердження Положення про екстрену підтримку Національним банком України ліквідності банків : постанова Правління НБУ від 14.12.2016 р. № 411 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0411500-16#Text>

30. Про затвердження Положення про порядок формування та зберігання обов'язкових резервів банками України та філіями іноземних банків в Україні : постанова Правління НБУ від 11.12.2014 р. №806 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0806500-14#Text>

31. Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу : постанова Правління НБУ №346 від 17.08.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1590-12?find=1&text=%D0%BB%D1%96%D0%BA%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD#w1_1

32. Про запровадження коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR) 6 постанова Правління НБУ №13 від 15.08.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013500-18#n11>

33. Про запровадження коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR) : постанова Правління НБУ №158 від 24.12.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0158500-19#Text>

34. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні : постанова Правління НБУ від 28.8.2021 р. №368 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841->

[01?find=1&text=%D0%BB%D1%96%D0%BA%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96+#w1_1](https://bank.gov.ua/ua/news/all/minimalne-znachennya-koefitsiyentu-chistogo-stabilnogo-finansuvannya-nsfr-z-01-kvitnya-2023-roku-stanovitime-100)

35. Мінімальне значення коефіцієнту чистого стабільного фінансування (NSFR) з 01 квітня 2023 року становитиме 100% URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/minimalne-znachennya-koefitsiyentu-chistogo-stabilnogo-finansuvannya-nsfr-z-01-kvitnya-2023-roku-stanovitime-100>

36. Тарасевич Н.В. Окремі аспекти регулювання ліквідності банків. Вісник соціально-економічних досліджень. 2014. № 3(54). С. 276-282.

37. Національний банк впроваджує новий норматив для банків – коефіцієнт покриття ліквідністю LCR URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-vprovadjuje-noviy-normativ-dlya-bankiv--koefitsiyent-pokrittya-likvidnistyu-lcr>

38. Норматив довгострокової ліквідності NSFR становитиме 90% з 01 жовтня 2021 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/normativ-dovgostrokovoyi-likvidnosti-nsfr-stanovitime-90-z-01-jovtnya-2021-roku>

39. Офіційний сайт Національного банку України URL: <https://bank.gov.ua/>

40. Малиновська І.О. Сутність активних операцій комерційних банків. Modern Economics». 2017. №6. С. 145-152. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/Malinovska-I.-O..pdf>

41. Вимоги до ліквідності банків (LCR) URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/LCR%20_seminar_pr_2020-06-18_19.pdf?v=4

42. Звіт про фінансову стабільність. Грудень 2023 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H2.pdf?v=6

43. Черкасова С.В. Регулювання діяльності банків на вітчизняному ринку цінних паперів. Економіка та суспільство. 2023. №52. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2633/2551>

44. Гладчук О., Марич М. Тенденції функціонування державних банків України в сучасних умовах. Галицький економічний вісник. 2023. №5 (84). С. 99-106. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/84/1217.pdf>
45. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/pervinni-dileri>
46. Грудзевич У.Я., Дребот Н.П. Аналіз ліквідності та прибутковості банківської системи України в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2023. №48. URL: [file:///C:/Users/E-mashines/Downloads/2277-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-2193-1-10-20230413%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/E-mashines/Downloads/2277-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-2193-1-10-20230413%20(3).pdf)
47. [Мельник Т.В.](#) Інструменти монетарної політики та практика їх застосування національним банком України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. №22. Част. 2. С. 113-119. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/22_2_2018ua/27.pdf
48. Стаднійчук Р.В. Вплив монетарної політики на фінансове оздоровлення банків. Вісник університету банківської справи. 2020. №3 (39). С. 30-37. URL: <https://ser.net.ua/index.php/SER/article/view/392/397>
49. Чершнєв Ю., Вербняк Т. Особливості циклічного характеру ліквідності банківської системи. Вісник Національного банку України. 2013. №5. С. 22-26.
50. Любкіна О.В., Охрименко І.Б. До питання регулювання ліквідності банків України: стан та проблеми на тлі війни._2023. №9 (39). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/6525/6558>
51. Офіційний сайт Державної служби статистики України URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
52. Лютий І., Шпигоцька Н. Роль власного капіталу комерційних банків у реалізації інвестиційного потенціалу банківської системи України. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2015. № 2 (167). С. 24-29.

53. Шийко В.І. Оцінювання управління ліквідністю банківських установ. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 12. С. 68-74.
http://www.investplan.com.ua/pdf/12_2018/15.pdf
54. Богдан Т. Фіскально-монетарне розбалансування. URL:
https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/563074_fiskalnomonetarne.html
55. Chaikowska I. Międzynarodowe normy płynności jako uzupełniające miary bezpieczeństwa banku oraz sektora bankowego. 2022. vol. 4(36): 7–22. URL:
https://dSPACE.uni.lodz.pl/xmlui/bitstream/handle/11089/45143/01._7-22_Chaikowska.pdf?sequence=1&isAllowed=y
56. Офіційний сайт Національного банку Польщі URL: <https://nbp.pl/>
57. Raport o stabilności systemu finansowego Czerwiec 2023 r. Departament Stabilności Finansowej Warszawa, 2023 r. Narodowy Bank Polski. URL: <https://nbp.pl/wp-content/uploads/2023/06/Raport-o-Stabilnosci-Systemu-Finansowego.-Czerwiec-2023.pdf>
58. Raport o stabilności systemu finansowego Grudzień 2023 r. Departament Stabilności Finansowej Warszawa, 2023 r. Narodowy Bank Polski. URL: https://nbp.pl/wp-content/uploads/2024/01/Raport-o-stabilnosci-systemu-finansowego-12_2023-PL-WWWn.pdf
59. Ребрик М. У пошуках дієвого рецепту: монетарна політика в умовах значного структурного профіциту ліквідності URL:
https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Rebryk_pr_01-02.06.2023.pdf?v=4
60. Нікольчук Ю.М., Подокопна О.М. Імплементация зарубіжного досвіду управління ліквідністю комерційного банку у вітчизняну практику. Вісник Хмельницького національного університету. 2020. №2. 103-108.

ДОДАТКИ

Додаток А

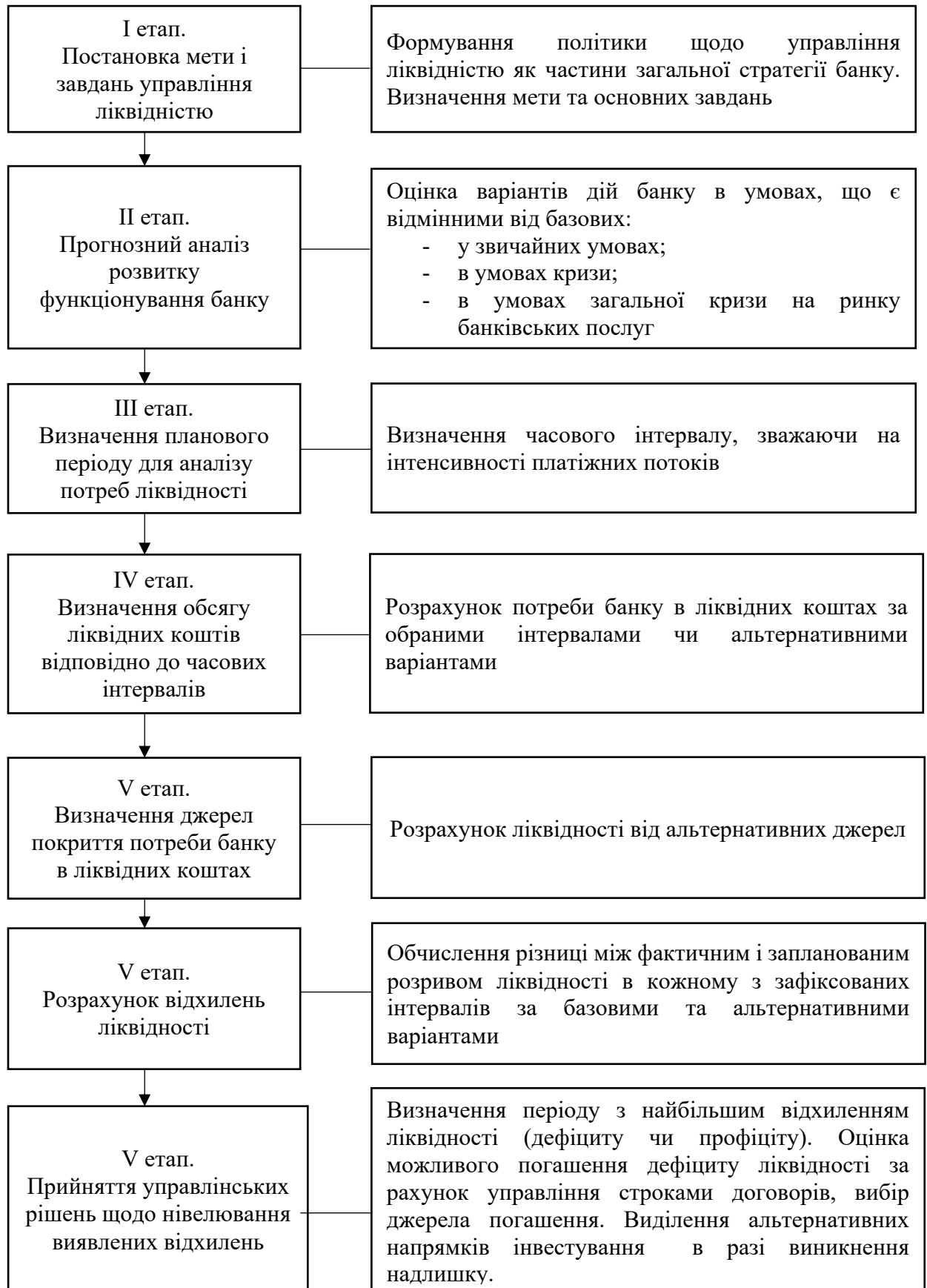

Рис. А.1 Етапи управління банківською ліквідністю

Джерело: систематизоване автором за матеріалами [8, с. 161-164]

Додаток Б

Таблиця Б.1

Динаміка рівня рентабельності (збитковості) всієї діяльності
підприємств в Україні за період січень-вересень 2019-2023 рр., %

Показники	Роки				
	2019	2020	2021	2022	2023
Усього	8,4	-2,7	11,4	-5,0	5,7
сільське, лісове та рибне господарство	-0,9	-1,6	6,9	-5,2	1,9
промисловість	6,6	-2,6	12,2	-5,1	3,2
будівництво	3,7	1,1	0,5	-1,4	-2,0
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	20,4	1,2	19,3	-3,6	16,1
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	1,5	-6,2	1,4	-1,8	10,4
тимчасове розміщування й організація харчування	19,7	-19,3	26,5	-32,0	6,8
інформація та телекомунікації	18,6	8,2	17,8	3,5	17,8
фінансова та страхова діяльність	11,5	12,2	9,4	5,0	7,2
операції з нерухомим майном	37,3	-19,2	23,9	-34,8	14,6
професійна, наукова та технічна діяльність	14,4	-12,9	7,2	-13,6	1,8
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	6,2	-0,4	10,1	0,2	10,6
освіта	-0,7	-12,9	-3,5	13,1	-2,0
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	5,1	4,8	0,2	2,3	3,3
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	5,2	-40,9	-10,0	-19,9	12,1
надання інших видів послуг	13,5	-0,4	-3,6	-22,8	5,3

Джерело: систематизоване автором за матеріалами [51]